

Vilniaus universitetas

Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Politikos ir medijų studijų programa

MODESTA GAUČAITĖ-ZNUTIENĖ

II kurso studentė

**2016-2020 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų žiniasklaidos politikos srityje reikšmė
žiniasklaidos laisvei Lietuvoje**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc. dr. Deimantas Jastramskis

Vilnius, 2021

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Gaučaitė-Znutienė, M. 2016-2020 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų žiniasklaidos politikos srityje reikšmė žiniasklaidos laisvei Lietuvoje. Politikos ir medijų specialybės magistro darbas / Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas – D. Jastramskis, V., 2020. – 56 p.

Reikšminiai žodžiai: žiniasklaidos politika, žiniasklaidos laisvė, teisinė aplinka, politinė aplinka, ekonominė aplinka, įstatymas, įstatymo pataisos, Seimas.

Šiame darbe nagrinėjama 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu parlamentarų teiktos įstatymų pataisos ir priimti teisės aktų pakeitimai, galintys turėti įtakos žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje. Empirinėje darbo dalyje analizuojami aštuoni skirtingi teisės aktų pakeitimai, tai, kaip jų reikalingumą aiškina pataisos rengę Seimo nariai ir tai, kokią įtaką siūlomos pataisos gali turėti žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje.

Gaučaitė-Znutienė, M. The effects of 2016-2020 term Seimas proposals in the field of media policy on media freedom in Lithuania. Master thesis in Politics and Media / Vilnius University Institute of International Relations and Political Science; thesis supervisor – D. Jastramskis, V., 2020. – 56 p.

Key words: media policy, media freedom, legal environment, political environment, economic environment, law, amendments to the law, Seimas.

This master thesis focuses on focuses on the amendments to the media regulatory laws that were submitted during the term of 2016-2020 Seimas. Eight different pieces of legislation were analyzed in order to determine whether they may have had any influence on the situation of media freedom in Lithuania. The potential impact on media freedom has been assessed through the features of legal, political and economic media environments that are necessary to the freedom of media.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas *2016-2020 metų Seimo kadencijos politinių pasiūlymų žiniasklaidos politikos srityje reikšmė žiniasklaidos laisvei Lietuvoje*:

1. Yra atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute ar Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

Modesta Gaučaitė-Znutienė

TURINYS

Paveikslų ir lentelių sąrašas

1. Įvadas.....	7
2. Žiniasklaidos politika ir žiniasklaidos laisvė: formavimas ir būtinos sąlygos.....	12
2.1. Žiniasklaidos politikos formavimo sąlygos.....	12
2.1.1. Žiniasklaidos politikos įtaka žiniasklaidos laisvei.....	14
2.2. Žiniasklaidos laisvė.....	16
2.2.1. Žiniasklaidos priemonių laisvė.....	17
2.2.2. Žiniasklaidos auditorijos laisvė.....	18
2.3. Žiniasklaidos laisvei būtinos aplinkos.....	20
2.3.1. Teisinė aplinka.....	21
2.3.2. Politinė aplinka.....	22
2.3.3. Ekonominė aplinka.....	24
2.3.4. Žiniasklaidos politikos ir žiniasklaidos laisvės santykis.....	26
3. Empirinis tyrimas.....	28
3.1. Tyrimo metodologija.....	28
3.2. Atvejų analizė.....	29
3.3. Tyrimo apibendrinimas: poveikių aplinkoms palyginimas.....	44
3.3.1. Poveikis teisinei aplinkai.....	46
3.3.2. Poveikis politinei aplinkai.....	47
3.3.3. Poveikis ekonominei aplinkai.....	49
3.3.4. Bendras vertinimas.....	50
4. Išvados.....	51
5. Literatūros ir šaltinių sąrašas.....	52
6. Summary.....	56

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Žiniasklaidos laisvės principai

2 paveikslas. Žiniasklaidos laisvei būtinos aplinkos

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

1. ĮVADAS

Žiniasklaidos nepriklausomumas yra vienas kertinių dėmenų, būtinų demokratinėms valstybėms ir jų vystymuisi, o žiniasklaidos laisvė laikoma viena iš pamatinių žmogaus teisių, garantuojančių ne tik teisę pačiam skelbti informaciją, bet ir teisę gauti teisingą bei nešališką informaciją.¹ Tam, kad žiniasklaida galėtų vykdyti jai priskiriamas pareigas, jos veikla neturi būti ribojama ar varžoma įstatymais ar kitomis teisinėmis priemonėmis, išskyrus atvejus, kai nesant ribojimams būtų kenkiama visuomenei. Visgi žiniasklaida, kaip ir kiti viešojo gyvenimo laukai, turi būti reguliuojama įstatymais, kuriuos priima įstatymų leidžiamasis organas, Lietuvos atveju – Seimas. Pirmieji sprendimai žiniasklaidos politikos srityje, turintys įtakos dabartinei Lietuvos žiniasklaidos sistemai, buvo priimti 1990-aisiais, kuomet, buvo panaikinta cenzūra.² Nuo to laiko praėjo 30 metų, Lietuvoje vienas politines jėgas valdžioje keitė kitos, o ir pasiūlymų bei sprendimų žiniasklaidos politikos srityje galima rasti kone kiekvienoje Seimo kadencijoje, nepriklausomai nuo to, kokios pakraipos politinė jėga tuo metu buvo valdančioji. Nors parlamentas taip pat turėtų būti suinteresuotas, kad žiniasklaida būtų nepriklausoma, ir suteikti sąlygas tam, kad žiniasklaidos laisvės situacija šalyje darytųsi geresnė, pasitaiko atvejų, kai įstatymų leidėjų priimami sprendimai ne tik nepagerina žiniasklaidos laisvės situacijos, bet ją gali ir pabloginti. Tinkamam žiniasklaidos laisvės plėtojimuisi yra svarbu, koks teisinis reguliavimas galioja šalyje, kokia yra politinė kultūra ir kaip formuojama žiniasklaidos politika, kokios yra ekonominės sąlygos.³ Kitaip tariant, norint turėti išties laisvą žiniasklaidą, reikalingos palankios šalies teisinė, politinė ir ekonominė aplinkos.⁴

Magistro baigiamajame darbe pasirinkta nagrinėti 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu registruotų politinių pasiūlymų, priimtų sprendimų įtaką žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje. Vertinant per minėtų aplinkų – teisinės, politinės ir ekonominės – prizmę, darbe siekiama išsiaiškinti, koks buvo Seimo narių registruotų pasiūlymų bei priimtų sprendimų teisinis pagrindimas, kokią įtaką registruoti pasiūlymai galėtų turėti žiniasklaidos laisvei Lietuvoje, jei būtų priimti, bei kokią įtaką turi ar turės, kai įsigalios, jau priimti žiniasklaidos politiką šalyje formuojantys sprendimai. Mokslinėje literatūroje

---

¹ LAUK, Epp. *Freedom for the media? Issues of journalism ethics in Estonia*. In: *Informacijos mokslai*. Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

² JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2019. p. 9.

³ FENTON, Natalie. *Defending Whose Democracy? Media Freedom and Media Power*. Nordicom Review, 2014.

⁴ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

žiniasklaidos politikos formavimo ir žiniasklaidos laisvės problematika išnagrinėta gana išsamiai. Rengiant magistro baigiamąjį darbą naudotoje literatūroje ypatingai daug dėmesio skiriama žiniasklaidos laisvės plėtros sąlygoms, kurių neatsiejama yra tinkamas žiniasklaidos politikos formavimas (Freedman, 2008). Mokslinėje literatūroje, kuria remiamasi darbe, žiniasklaidos politika analizuojama ir kaip samprata, referuojanti į bendruosius žiniasklaidos veikimo principus, ir kaip sprendimus, kuriais turėtų būti atliepiama kuo daugiau žiniasklaidoje kylančių iššūkių, kartu atsižvelgiant į žiniasklaidos sektoriaus išskirtinumą (Papathanassopoulos, 2016). Be to, darbų, kuriais remtasi autoriai, taip pat akcentuoja žiniasklaidos sektoriaus ir valstybės politikos priklausomumą vieni nuo kitų, nes tinkamai formuojama žiniasklaidos politika pasitarnauja viešajam interesui, lemiančiam ir valstybės politikos formavimo procesų eigą (Cuilenburg, McQuail, 2003).

Literatūroje, kuria remtasi darbe, išskiriama, kad žiniasklaidos laisvė svarbi ne tik žiniasklaidos priemonėms, bet ir jų auditorijoms, o tai reiškia, kad žiniasklaidos politikos formavimo problematika apima platesnius klausimus nei tik įtaka priemonių veiklai (McQuail, 2000). Skirtingų autorių darbuose nurodoma, kad žiniasklaidos laisvės situaciją paveikti gali ir teisiniai, kultūriniai, politiniai, ekonominiai, socialiniai aspektai, tampantys žiniasklaidos politikos formavimo centrine ašimi (Czepek, Hellwig, Nowak, 2009). Kitaip tariant, veikiant šiuos laukus žiniasklaidos laisvės situacija gali būti paveikta tiek teigiama, tiek neigiama prasme. Tačiau kol vieni autoriai savo darbuose teigia, kad žiniasklaidos sistemos yra savarankiški mechanizmai, kurių laisvė gali būti neigiamai veikiama, kai formuojant žiniasklaidos politiką veikia politiniai interesai, kiti teigia, kad žiniasklaidos sistemos nėra savarankiškos, o yra formuojamos politinių interesų, kuriais siekiama žiniasklaidai įskiepyti tam tikriems politiniams subjektams aktualias vertybes (Freedman, 2008). Tačiau kiti autoriai, kurių darbais remiamasi darbe, laikosi kitokios nuomonės ir teigiam, kad žiniasklaidos laisvė nėra kažkieno suteikta privilegija, o tai yra žiniasklaidos prisiimta atsakomybė visuomenei siekti tiesos ir teisingumo (McQuail, 2013). Darbe atsižvelgiama į žiniasklaidos laisvės kaip žiniasklaidos atsakomybės nuostatą.

Apskritai žvelgiant į literatūrą, kuria remtasi darbe, galima teigti, kad autorių žiniasklaidos politikos ir žiniasklaidos laisvės samprata nėra vienareikšmiška. Rašant magistro baigiamąjį darbą siekta rasti balansą tarp skirtingų autorių supratimų apie tai, kas yra ir kaip funkcionuoja žiniasklaidos laisvė, kokią įtaką tam turi žiniasklaidos politika ir jos formavimas. Visgi dažniau remtasi idėja, kad žiniasklaidos laisvė nėra duotybė, o yra žiniasklaidos siekis prisiimti atsakomybę už teisingą ir objektyvų skirtingų procesų

nušvietimą visuomenei. Tuomet žiniasklaidos politika suprantama kaip sprendimų, darančių įtaką žiniasklaidos veiklai ir/ar laisvės situacijai, visuma.

Darbo aktualumas ir naujumas. Nors žiniasklaidos politikos formavimas, žiniasklaidos laisvė ir skirtingų faktorių įtaką žiniasklaidos nepriklausomumui yra plačiai ištyrinėti tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių, rasti tyrimų, kurie analizuotų 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu įregistruotus pasiūlymus ir priimtus sprendimus, nepavyko. Tiriamojo laikotarpio metu įregistruotos ar priimtos įstatymų, reglamentuojančių žiniasklaidos veiklą, pataisos ne kartą buvo aptariamoms viešojoje erdvėje – socialiniuose tinkluose, žiniasklaidos publikacijose. Tačiau mokslinių darbų, analizuojančių minimus atvejus, nėra. Tačiau analizuojamo laikotarpio metu parlamente buvo įregistruota pataisų ir priimta sprendimų, kurie, galimai, kenkia žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje, buvo ir tokių, kurie buvo pripažinti prieštaraujantys Konstitucijai. Dažniausiai vertinant žiniasklaidos situaciją šalyje atsižvelgiama tik į galiojančią teisinę reguliavimą ar naujus priimtus sprendimus, tačiau šiame darbe vertinami ir įregistruoti pasiūlymai, kurie nebūtinai buvo priimti ar net pateikti Seimo salėje. Tokio vertinimo, kiek pavyko išsiaiškinti, anksčiau nėra buvę, nors kai kurie iš analizuojamų atvejų sukuria precedentą, kai įregistruojamos pataisos, siūlančios tokį reguliavimą, kokio anksčiau nėra buvę. Neatmestina, kad ateityje tokių siūlomų pataisų gali būti ir daugiau, todėl aktualu žinoti, kokią reikšmę jos gali turėti žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje.

Tyrimo problema. Įstatymų leidėjų įregistruotos pataisos teisės aktams bei sprendimai dėl jų žiniasklaidos politikos srityje gali turėti įtaką žiniasklaidos nepriklausomumui, kuris, kaip minėta, yra būtinas demokratinės santvarkos bruožas. Žiniasklaidos laisvei būtinos palankios teisinė, politinė ir ekonominė aplinkos, todėl žiniasklaidos politikos srityje priimami sprendimai neturi jų prastinti ar kitaip riboti žiniasklaidos veiklos. Magistro baigiamajame darbe analizuojama, kaip skirtingi politikų pasiūlymai ar priimti sprendimai galėtų paveikti ar paveikia minimas aplinkas ir kaip tai paveikia žiniasklaidos laisvės situaciją.

Tyrimo tikslas. Nustatyti, kokią įtaką žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje turėjo 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu registruoti pasiūlymai ir priimti sprendimai žiniasklaidos politikos srityje.

Tyrimo objektas. 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu įregistruoti pasiūlymai teisės aktu, reglamentuojančių žiniasklaidos veiklą, pakeitimams bei šioje srityje priimti sprendimai.

Tyrimo uždaviniai. Pasiiekti iškeltą tikslą ketinama įgyvendinus šiuos uždavinius:

- Remiantis skirtingų autorių literatūra nustatyti, kokie yra žiniasklaidos politikos formavimo principai, ko reikia, kad būtų garantuojama žiniasklaidos laisvė bei kokia yra galima žiniasklaidos politikos įtaka žiniasklaidos laisvei;
- Nustatyti, kaip žiniasklaida ir jos nepriklausomumas gali būti paveikti per teisinę, politinę ir ekonominę aplinkas. Įvardinti esminius šių aplinkų bruožus ir reikšmę;
- Įvardinti, kokie pasiūlymai buvo įregistruoti ir kokie sprendimai buvo priimti žiniasklaidos reglamentavimo srityje 2016-2020 metų Seimo kadencijos laikotarpiu;
- Per pateikiamus aiškinamuosius raštus išsiaiškinti, kaip įregistruotų pasiūlymų ar priimtų sprendimų reikalingumą grindžią juos rengę Seimo nariai.
- Nustatyti, koks teisinis reguliavimas galiojo pasiūlymų įregistravimo ar sprendimų priėmimo metu;
- Remiantis teisinės, politinės ir ekonominės aplinkos bruožais įvardinti, kokią įtaką analizuoti atvejai turėjo žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje.

Tyrimo metodologija. Atliekant magistro baigiamojo darbo tyrimą pasirinktas dokumentų analizės metodas. Darbe analizuoti 2016-2020 metų Seimo kadencijos parlamentarų įregistruotos įstatymų pataisos, kuriomis siekta keisti Lietuvoje galiojantį žiniasklaidos reguliavimą. Taip pat analizuoti Seime priimti žiniasklaidai aktualių įstatymų pakeitimai. Aštuonių atvejų analizė leidžia nustatyti, kokios yra Seimo narių įregistruotų pasiūlymų tendencijos, kokią(-ias) žiniasklaidos laisvei būtiną(-as) aplinką(-as) (teisinę, politinę, ekonominę) dažniausiai ketinama paveikti įregistruotomis ar priimtomis įstatymų pataisomis. Kiekvienu atveju atskirai analizuota, kokia yra siūlomų ar priimtų teisės aktų ar jų pakeitimų esmė, kokią įregistruotų teisės aktų pakeitimų pagrindimą nurodė juos rengę Seimo nariai bei kaip paveikiamos teisinė, politinė ir ekonominė žiniasklaidos aplinkos.

Svarbu pastebėti, kad nors žiniasklaidos veiklą Lietuvoje reglamentuoja specialiai tam skirti įstatymai, darbe analizuotos ne tik šioms įstatymams įregistruotos ar priimtoms pataisos, bet ir kitų įstatymų pakeitimai, galintys turėti įtakos žiniasklaidos laisvės situacijai.

Darbo struktūra. Pirmojoje darbo dalyje remiantis skirtingų autorių literatūra aiškinamasi, kokios yra žiniasklaidos politikos formavimo nuostatos, kokios yra žiniasklaidos laisvės sąlygos, kokią galimą įtaką žiniasklaidos politika ir jos formavimas turi žiniasklaidos laisvei, taip pat, kokios yra trys esminės aplinkos, būtinos žiniasklaidos laisvės plėtrai.

Antrojeje darbo dalyje pateikiamas tyrimas, kuriame nustatoma, kokios įstatymų pataisos žiniasklaidos reguliavimo srityje buvo įregistruotos ir/ar priimtos 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu, kaip tokių pataisų reikalingumą pagrindžia jas rengę Seimo nariai, kaip ir kokias žiniasklaidas būtinas aplinkas įregistruotos ir/ar priimtos pataisos veikia ir kokią įtaką tai turi žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje.

2. ŽINIASKLAIDOS POLITIKA IR ŽINIASKLAIDOS LAISVĖ: FORMAVIMAS IR BŪTINOS SĄLYGOS

2.1. Žiniasklaidos politikos formavimo sąlygos

Žiniasklaidos politika, kaip terminas, referuoja į bendruosius principus, kuriais vadovaujantis valdžios priima sprendimus dėl žiniasklaidos funkcionavimo. Dažniausiai žiniasklaidos politikos objektais laikomi žiniasklaidos turinys, žiniasklaidos priemonių nuosavybė, techninės infrastruktūros ir technologinio vystymosi klausimai, žiniasklaidos santykiai su visuomene, žiniasklaidos santykiai su valstybės ir valdančiosiomis institucijomis bei žiniasklaidos priemonių tarpusavio sąveika.⁵ Apskritai galima teigti, kad žiniasklaidos politikos tikslas yra atliepti kuo daugiau šiuolaikinių rūpesčių dėl žiniasklaidos sistemų struktūros ir našumo tiek dabartiniu laikotarpiu, tiek ateityje.⁶ Žiniasklaidos politika, kaip viešosios politikos dalis, atliepia žiniasklaidos sektoriaus išskirtinumą ir taip siekia spręsti iškylančias problemas, kurios yra unikalios ir iškylančios tik šiame veiklos lauke.⁷ Komunikacijos, o kartu ir žiniasklaidos, kaip komunikacijos mokslų dalies, politikos formavimo ištakos siejamos su ryšiu tarp valstybių nacionalinių ir jose veikiančių komercinių vienetų interesų.⁸ Atsižvelgiant į tokių ryši ir žiniasklaidos sektoriaus unikalumą, galima teigti, kad tinkamas žiniasklaidos politikos formavimas yra svarbus ir valstybės ekonominei, kultūrinei bei socialinei aplinkoms.⁹ Žiniasklaidos politika aprėpia politikos formavimo procesus, kuriuose aktualios ne tik veikiančios žiniasklaidos institucijos, bet ir vertybių bei įsitikinimų sistemos, kuriomis grindžiami kai kurie priimti sprendimai.¹⁰ Kitaip tariant, žiniasklaidos politikos formavimas yra dinamiškas

---

⁵ SARIKAKIS, Katharine. *Media and communications policy: a definition*. In: *Media and Communication Policy Resources*, Edinburgh University Press, 2004.

⁶ PAPATHANASSOPOULUS, Stylianos. *Media policy*. In: *The International Encyclopedia of Political Communication*, John Wiley & Sons, Inc., 2015. p. 1.

⁷ FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 5.

⁸ CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003. p. 182.

⁹ FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 6.

¹⁰ SARIKAKIS, Katharine. *Media and communications policy: a definition*. In: *Media and Communication Policy Resources*, Edinburgh University Press, 2004.

procesas, kuriame galima matyti eilę skirtingų būdų, kuriais siekiama įgyvendinti tiek formalius, tiek neformalius mechanizmus, siekiant formuoti žiniasklaidos subjektų elgesį.¹¹

Be kita ko, žiniasklaidos politikos sritis turėtų apimti ne tik žiniasklaidos priemonių ir žiniasklaidos turinio kūrėjų vaidmenį, bet ir vertinti visuomenės priklausomumą nuo tikslios ir patikimos informacijos gavimo.¹² Nors įstatymų leidėjams teikiant žiniasklaidos veiklą reguliuojančių įstatymų pataisas neretai teigiama, kaip vėliau bus atskleista darbe, kad siekiama ginti visuomenės interesą gauti tikslią ir objektyvią informaciją, tiek valdžia, tiek žiniasklaidos industrijos atstovai įvairiomis privilegijomis ar priešingai – taisyklėmis ir ribojimais – siekia naudoti sau.¹³ Tam tikri formuojamos žiniasklaidos politikos turinio momentai gali atspindėti galių balansą tarp įstatymų leidėjų, kurie sprendimus priima, ir tarp žiniasklaidos sistemos veikėjų, kurie turi galimybę tokius sprendimus viešai kvestionuoti.¹⁴ Žiniasklaidos politikos srityje priimami sprendimai yra sąveikos, tarp valdžios bei jos požiūrio į problemų šioje srityje sprendimą ir kitų žiniasklaidos lauke veikiančių subjektų, rezultatas – tiek vieni, tiek kiti yra neatsiejami žiniasklaidos politikos formavimo veikėjai.¹⁵ Kitaip tariant, valdžia ir žiniasklaida tampa priklausomos viena nuo kitos ir jei yra jėgų balansas, žiniasklaidos politika gali būti formuojama taip, kad pasitarnautų viešajam interesui,¹⁶ kuris yra vienas esminių ne tik žiniasklaidos, bet ir bendros valstybės politikos formavimą lemiančių principų. Tiesa, pastebima, kad žiniasklaidos politiką formuojantys sprendimai gali būti priimami tuomet, kai nelieka kitų alternatyvų, tik pasiūlyti naują reguliavimą¹⁷, norint ne tik išpildyti viešojo intereso keliamus reikalavimus, bet ir nekenkiant žiniasklaidos laisvei situacijai bei nesuteikiant jai nebūtinai pagrįstų laisvių.¹⁸

---

¹¹ FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 13.

¹² FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 13.

¹³ CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003. p. 182.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ PAPATHANASSOPOULUS, Stylianos. *Media policy*. In: *The International Encyclopedia of Political Communication*, John Wiley & Sons, Inc., 2015. p. 2.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 2.

¹⁸ CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003. p. 182.

Be kita ko, žiniasklaidos politika taip pat referuoja į normas ir institucijas, kurių paskirtis yra prižiūrėti žiniasklaidos priemonių ir atskirų jose veikiančių specialistų veiklą, kad ši atitiktų tiek teisinius, tiek etikos reikalavimus. Žiniasklaidos politikos formavimo ir įstatymų, reglamentuojančių žiniasklaidos veiklą, priėmimas įprastai patikimas nacionalinėms valdžios institucijoms¹⁹, pavyzdžiui, Lietuvoje tokia teisė patikėta įstatymų leidžiamajai – Seimui. Tačiau skirtingose valstybėse, taip pat ir Lietuvoje, veikia tarptautiniai teisės aktai, reguliuojantys žiniasklaidos veiklą, pavyzdžiui, Europos Sąjungos institucijų parengti ir priimti dokumentai. Kaip laikomasi teisės aktų, Lietuvoje vertina Žurnalistikų etikos inspektoriaus tarnybą, dėl žiniasklaidos subjektų veiklos atitikimo galiojantiems teisės aktams, galima kreiptis ir į teismą. Už Lietuvoje veikiančią žiniasklaidos savireguliaciją atsakinga Visuomenės informavimo etikos komisija, skirtingos redakcijos turi ir savo vidinius etikos kodeksus ar etikos komisijas.

2.1.1. Žiniasklaidos politikos įtaka žiniasklaidos laisvei

Žiniasklaidos laisvės situacija valstybėje priklauso ne tik nuo pačios žiniasklaidos pastangų. Įtaką tam daro esama politinė kultūra, žiniasklaidos politikos formavimas, ekonomikos ir rinkos pobūdis bei tam tikri socialiniai ir kultūriniai aspektai.²⁰ Žiniasklaidos politikos tikslas nėra tik suskirstyti žiniasklaidos priemones į viešas ar privačias pagal jų nuosavybę ar užtikrinti, kad žiniasklaidos priemonėse nebūtų, pavyzdžiui, žalingo nepilnamečiams ar smurtą skatinančio turinio.²¹ Viena svarbiausių žiniasklaidos politikos funkcijų yra užtikrinti žiniasklaidos laisvę, kartu numatant žiniasklaidos priemonių atsakomybę už numatytą tokios laisvės ribų peržengimą.²² Tačiau, kadangi žiniasklaidos politikos formavimas gali būti lemiamas tvyrančios politinės ideologijos ar esamos valdžios, sėkmingam žiniasklaidos laisvės funkcionavimui gali iškilti tam tikri iššūkiai. Turint omenyje, kokią svarbą valstybės gyvenime turi žiniasklaida, politinės valdžios atstovai gali siekti paveikti ar kitaip kontroliuoti gyventojus per žiniasklaidą, jos kanalais skelbiamą informaciją ir tokios informacijos srautus, pavyzdžiui, darydami spaudimą

---

¹⁹ SARIKAKIS, Katharine. *Media and communications policy: a definition*. In: *Media and Communication Policy Resources*, Edinburgh University Press, 2004.

²⁰ FENTON, Natalie. *Defending Whose Democracy? Media Freedom and Media Power*. Nordicom Review, 2014.

²¹ KLIMKIEWICZ, Beata. *Harmonizing European Media Policy: Supranational regulatory trends and national responses*. In: *Media Freedom and Pluralism: Media policy challenges in the enlarged Europe*. Central European University Press, 2010. p. 13.

²² SARIKAKIS, Katharine. *Media and communications policy: a definition*. In: *Media and Communication Policy Resources*, Edinburgh University Press, 2004.

žiniasklaidos priemonės per jų finansus ar priimant politinius sprendimus dėl turinio ar kitų veiklos ribojimų.²³

Pastebima, kad transformacijos ir režimo kaitos laikotarpiu pokomunistinės valstybės, taip pat ir Lietuva, vykdė sistemingą žiniasklaidos politiką.²⁴ Apskritai žvelgiant į Lietuvos žiniasklaidos sistemą matyti, kad jos, kaip ir kitų pokomunistinių valstybių žiniasklaidos sistemų formavimesi, didelę įtaką turėjo politiniai faktoriai.²⁵ Pati žiniasklaida gali turėti įtakos politinių procesų eigai, tačiau net ir tai yra lemiamą egzistuojančių politinių sąlygų, sudarančių žiniasklaidai atitinkamas sąlygas veikti.²⁶ Kitaip tariant, žiniasklaida negalėtų atlikti savo tiesioginių funkcijų, jei tam nebūtų sudarytos tinkamos sąlygos, numatomos formuojant valstybės žiniasklaidos politiką. Grėsmė žiniasklaidos laisvei ir nepriklausomumui kyla ne dėl adekvačių reguliacinių institucijų ar teisės aktų stokos, o dėl to, kad dėl pokomunistinėms valstybėms būdingų kultūrinių niuansų, politinis elitas laiko turįs teisę naudoti žiniasklaidą, kaip įrankį, savo tikslų siekimui.²⁷ Tokia situacija gali lemti ir nepasvertus ar nepagrįstus žiniasklaidos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimus, žalingus žiniasklaidos laisvės situacijai ir vienai pagrindinių žiniasklaidos funkcijų – objektyvios informacijos sklaidai. Visuomenė, gyvenanti nuo valdžios nepriklausomos žiniasklaidos sistemos sąlygomis, dažniau yra geriau įsigilinę į politinius procesus ir gali priimti labiau pasvertus sprendimus, tad taip įtvirtinamas santykis tarp žiniasklaidos politikos, žiniasklaidos laisvės ir politinių sprendimų.²⁸

---

²³ LEESON, Peter T. *Media Freedom, Political Knowledge and Participation*. In: *Journal of Economic Perspectives*. American Economic Association, 2008.

²⁴ JAKUBOWICZ, Karol. *Post-Communist Political Systems and Media Freedom and Independence*. In: *Central and Eastern European Media in Comparative Perspective: Politics, Economy and Culture*. Ashgate Publishing Limited, 2012. p. 17.

²⁵ Ten pat. p. 15.

²⁶ Ten pat. p. 16

²⁷ Ten pat.

²⁸ SCHOONVELDE, Martijn. *Media Freedom and the Institutional Underpinnings of Political Knowledge*. In: *Political Science Research and Methods*. Cambridge University Press, 2013.

2.2. Žiniasklaidos laisvė

Vienas iš esminių sėkmingą demokratinės santvarkos veikimą lemiančių veiksnių yra laisva ir nepriklausoma žiniasklaida. Atsižvelgiant į tai, kad demokratija yra grindžiama laisvų idėjų mainų svarba, akivaizdu, kad žiniasklaida yra svarbi šiuolaikinės demokratijos sudedamoji dalis ir gerėjant žiniasklaidos laisvės situacijai, tvirtėja ir valstybės demokratinė santvarka.²⁹ Tačiau svarbu pastebėti, kad žiniasklaidos laisvės samprata nėra aktuali tik žiniasklaidos subjektams – kalbėti apie žiniasklaidos laisvės sampratą galima dviem aspektais. Pirmiausia, žiniasklaidos laisvė yra aktuali pačioms žiniasklaidoms priemonėms, nes joms turi būti garantuojama galimybė užtikrinti laisvą ir atvirą informacijos bei idėjų sklaidą. Žiniasklaidos laisvė iš esmės suteikia galimybes skelbti žiniasklaidos priemonėse necenzūruotą turinį, o dėl paskelbtos informacijos nėra taikomos nepagrįstos sankcijos ar kitos teisinės priemonės, nebent tai numatyta šalyje galiojančiuose teisės aktuose.³⁰ Antrasis žiniasklaidos laisvės aspektas kalba apie auditoriją, kuriai turi būti užtikrinama laisva prieiga prie žiniasklaidos, o tai gali būti padaroma tik per žiniasklaidos priemonių įvairovę.³¹ Žiniasklaidos laisvės principai, tokie, kaip kanalų nepriklausomumas, laisva prieiga prie jų bei turinio įvairovė lemia informacijos patikimumą, jos originalumą, kritišką žiniasklaidos subjektų poziciją, laisvą turinio pasirinkimą ir galimybę publikuojamam turiniui daryti pokytį (žr. paveikslą).

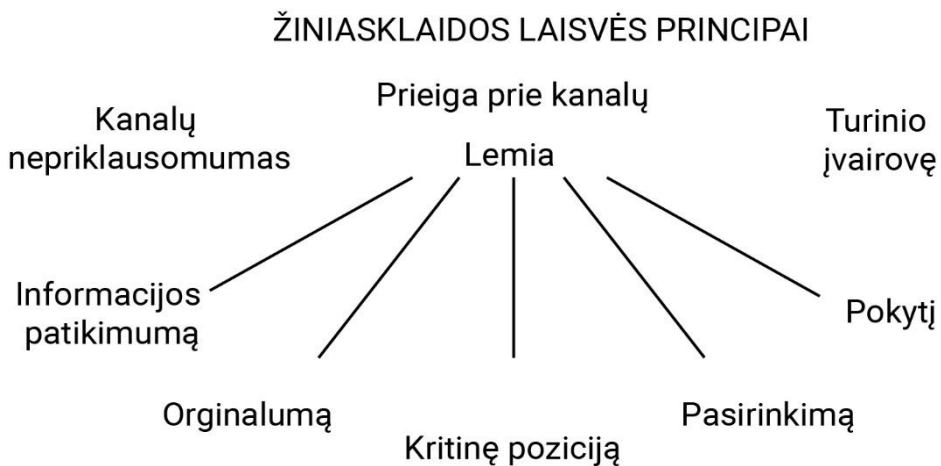
²⁹ JAKUBOWICZ, Karol. *Post-Communist Political Systems and Media Freedom and Independence*. In: *Central and Eastern European Media in Comparative Perspective: Politics, Economy and Culture*. Ashgate Publishing Limited, 2012. p. 15.

³⁰ MCQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory, 4th edition*. SAGE Publishing, 2000. p. 146.

³¹ Ten pat. p. 144.

1 paveikslas. Žiniasklaidos laisvės principai

Šaltinis: Denis McQuail, (2013)³²

2.2.1. Žiniasklaidos priemonių laisvė

Žiniasklaidos laisvė, pirmiausia, vertinama kaip teisė nevaržomai publikuoti ir transliuoti, o su šia teise ateina ir žiniasklaidos priemonių pareiga saugoti visuomenę nuo valdžių piktnaudžiavimo bei viešinti visuomenės disbalanso problemas.³³ Žiniasklaidos laisvė taip pat yra suprantama kaip aplinka, kurioje žurnalistai gali saugiai kritikuoti arba pateikti informaciją apie politinius ir ekonominius procesus, tų procesų dalyvius tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygiu.³⁴ Taip pat galima teigti, kad žiniasklaidos laisvė atliepia žurnalistų poreikį būti laisviems nuo organizacijų savininkų ar vadovų spaudimo. Tiesa, pastebima, kad absoliučios žurnalisto, kaip žiniasklaidos turinio kūrėjo, laisvės siekis gali kelti įtampas su žiniasklaidos priemonių siekiu tapti sėkmingais verslo subjektais.³⁵ Tokios situacijos susiklosto, kai laisvos žiniasklaidos interesai susikerta su reklamos užsakovų, iš kurių komercinė žiniasklaida gauna didelę dalį savo lėšų, interesais. Pastarieji dešimtmečiai parodė, kad dėl žiniasklaidos laisvės svarbos Vakarų valstybės pasirinko investuoti į kuo geresnį žiniasklaidos sektoriaus darbuotojų paruošimą, o norint sekti skirtingose valstybėse

³² MCQUAIL, Denis. *Journalism and Society*. SAGE Publishing, 2013. p. 62.

³³ CURRAN, James. *Media and Democracy*. Routledge, 2011. p. 55

³⁴ WHITEN-WOODRING, Jenifer, VAN BELLE, Douglas A. *The Correlates of Media Freedom: An Introduction of the Global Media Freedom Dataset*. In: *Political Science Research and Methods*, Cambridge University Press, 2017. p. 2.

³⁵ MCQUAIL, Denis. *Journalism and Society*. SAGE Publishing, 2013. p. 62.

tvyrančias tendencijas, buvo sukurtas ne vienas tarptautinės žiniasklaidos laisvės indeksas.³⁶ Žiniasklaidos laisvė suteikia sąlygas, kaip minėta, kritikuoti tuos, kurių rankose yra politinė ir ekonominė galia, suteikia prieigą prie informacijos, reikalingos norint įvertinti kritiškai vykstančius procesus ir susiformuoti faktais grįstą nuomonę, leidžia aktyviai dalyvauti politiniame, socialiniame ir kultūriniame valstybės gyvenime, skatina socialines ir kultūrinės inovacijas, suteikia galimybę tirti nesąžiningas, neteisingas ar neteisėtas elgesio formas, suteikia prieigą prie didelio kiekio skirtingų žiniasklaidos kanalų, taip leidžiant auditorijai susiformuoti įvairiapusę nuomonę.³⁷

2.2.2. Žiniasklaidos auditorijos laisvė

Žiniasklaidos auditorijos laisvė iš esmės reiškia laisvą visuomenės, kaip žiniasklaidos turinio vartotojos, prieigą prie skirtingų žiniasklaidos kanalų ir juos publikuojamos informacijos.³⁸ Auditorijos galimybė laisvai pasirinkti žiniasklaidos kanalą, sudaro galimybes informaciją gauti daugiau nei iš vienos žiniasklaidos priemonės ir taip gerinti ne tik žinias, bet ir socialinių, politinių ir kitų visuomenėje vykstančių procesų supratimą bei aktyviau įsitraukti į pačius procesus, galimai net ir lemti jų eigą.³⁹ Turinio įvairovės reikalavimas tiesiogiai prieštarauja žiniasklaidos ryškiai žiniasklaidos nuosavybės koncentracijai bei žiniasklaidos sektoriaus monopolizavimui.⁴⁰ Laisvai veikianti žiniasklaidos rinka gali užtikrinti, kad per platų veikiančių žiniasklaidos priemonių pasirinkimą, auditorija galėtų nevaržomai pasirinkti, kurios iš priemonių turinį vartoti.⁴¹ Tam, kad auditorija galėtų laisvai spręsti, kokį turinį pasirinkti, žiniasklaidos sektorius negali būti monopolizuotas, todėl laisva rinka užtikrina žiniasklaidos priemonių savininkų, o kartu ir turinio įvairovę.⁴² Lietuvoje dominuoja komercinės žiniasklaidos priemonės, kurių nuosavybė yra privati,

---

³⁶ BECKER, Lee B., VLAD, Tudor, NUSSER, Nancy. *Media Freedom: Conceptualizing and Operationalizing the Outcome of Media Democratization*. University of Georgia, 2004. p. 1.

³⁷ MCQUAIL, Denis. *Journalism and Society*. SAGE Publishing, 2013. p. 63.

³⁸ MCQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory, 4th edition*. SAGE Publishing, 2000. p. 144.

³⁹ LEESON, Peter T. *Media Freedom, Political Knowledge and Participation*. In: *Journal of Economic Perspectives*. American Economic Association, 2008. p. 157.

⁴⁰ MCQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory, 4th edition*. SAGE Publishing, 2000. p. 144.

⁴¹ CURRAN, James. *Press Freedom as a Property Right: The Crisis of Press Legitimacy*. In: *Media, Culture and Society*. SAGE Publishing, 1979. p. 62.

⁴² Ten pat.

išskirtinis yra tik visuomeninis transliuotojas, vienintelis nuosavybės teise priklausantis valstybei.⁴³ Lietuvoje nėra teisės aktų, kurie ribotų žiniasklaidos organizacijų nuosavybės koncentraciją, jų užimamas rinkos dalis,⁴⁴ tačiau, kaip minėta, veikiant laisvai rinkai, visuomenei suteikiamas pasirinkimas tiek tarp nacionalinių, tiek tarp regioninių žiniasklaidos priemonių. Visgi mažoms žiniasklaidos rinkoms, kokia galima pavadinti lietuvišką rinką, iškyla grėsmės dėl žiniasklaidos laisvės ir pliuralizmo, nes žiniasklaidos priemonėms gali trūkti pajamų.⁴⁵ Pajamų trūkumas gali lemti mažinamą žurnalistų skaičių, skiriamas mažesnes lėšas veiklos tobulinimui, galiausiai, priemonės užsidarymą.

---

⁴³ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos organizacijos nuosavybės struktūros įtaka žiniasklaidos priemonės turiniui*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

⁴⁴ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

⁴⁵ CZEPEK, Andrea, HELLWIG, Melanie, NOWAK, Eva. *Media Freedom and Plurality Across Europe*. In: *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts & Conditions*. Intellect Books, 2009. p. 18.

2.3. Žiniasklaidos laisvei būtinos aplinkos

Žiniasklaidos laisvės plėtojimuisi ypatingą svarbą turi teisinė, ekonominė nei politinė šalies aplinkos. Tai, kokios šios aplinkos yra, lemia tiek žiniasklaidos laisvėjimą, tiek didėjančius suvaržymus.⁴⁶ Tik nuo ekonominių bei politinių interesų nepriklausoma bei perdėtai teisiškai nevaržoma žiniasklaida gali atlikti pagrindines savo funkcijas. Demokratinėse šalyse, taip pat ir Lietuvoje, galioja skirtingi teisės aktai, kuriais siekiama užtikrinti visų trijų minėtų aplinkų palankumą. Kiekviena valstybė pati sprendžia, koki žiniasklaidos reglamentavimą, kokias žiniasklaidos teisės ir pareigas užtikrinančias normas taikyti.⁴⁷ Lietuva, kaip ir daugelis pokomunistinių valstybių, su tokiais klausimais kaip žiniasklaidos politikos formavimas ar palankių žiniasklaidai teisinės, politinės ir ekonominės aplinkų užtikrinimas, ryškiausiai susidūrė po 1990-ųjų, kuomet buvo atkurta šalies nepriklausomybė. Per tris dešimtmečius nepriklausomybės Lietuva priėmė teisės aktus, kurie užtikrina žiniasklaidos laisvę, kurie riboja žiniasklaidos ir politikos sąveiką bei numato sąlygas palankiai ekonominei situacijai. Kaip pastebi E. Lauk, Lietuva yra viena iš buvusių komunistinių valstybių, kur demokratinės reformos buvo sėkmingiausios, todėl žiniasklaidai pasisekė nutolti nuo politinių jėgų ir valdžios institucijų bei įgyti tokias kompetencijas, kokias turi brandžių vakarietišku demokratijų žiniasklaida, pavyzdžiui, būti „sargybiniu šunimi“ (angl. – watchdog).⁴⁸ Visgi, kaip toliau bus matyti šiame darbe, įstatymų leidėjai neretai siūlo žiniasklaidos reglamentavimo pakeitimus, galinčius riboti tai, kaip funkcionuoja visos trys žiniasklaidos laisvės plėtojimuisi būtinos aplinkos. Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama, kaip registruoti teisės aktų projektai bei teikti pasiūlymai gali paveikti ar veikia minėtas aplinkas, todėl pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokia situacija dabar yra matoma šiuo aspektu.

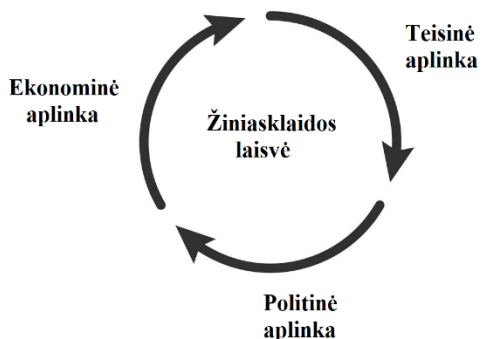
---

⁴⁶ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

⁴⁷ ALEKNONIS, Gintaras. *Naujoji cenzūra*. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2011. p. 23.

⁴⁸ LAUK, Epp. *Freedom for the media? Issues of journalism ethics in Estonia*. In: *Informacijos mokslai*. Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

2 paveikslas. Žiniasklaidos laisvei būtinos aplinkos

Šaltinis: sudaryta autorės

2.3.1. Teisinė aplinka

Lietuvoje žiniasklaidos laisvę užtikrina skirtingi teisės aktai. Galiojantys teisės aktai taip pat numato ir žiniasklaidos atsakomybę bei pareigas. Dar iki atkuriant Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės statusą, Aukščiausioji taryba panaikino cenzūrą, priimdama Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymą.⁴⁹ 1990-ųjų vasario 9 d. priimtas ir kovo 1 d. įsigaliojęs įstatymas numatė, kad „Lietuvos Respublikos piliečiai turi teisę laisvai ir nekliudomai reikšti savo pažiūras, nuomonę, skleisti žinias spaudoje ir kitose masinės informacijos priemonėse, gauti iš jų objektyvią informaciją <...>. Masinės informacijos priemonės yra laisvos ir necenzūruojamos“.⁵⁰ Be kita ko, žodžio, saviraiškos, o tuo pačiu ir žiniasklaidos laisvė yra garantuojama 1992-ųjų metų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Kaip nurodo 25 Konstitucijos straipsnis, „žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, gyvybei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai“. Taip pat, 44 Konstitucijos straipsnis numato masinės informacijos cenzūros draudimą.⁵¹ Be kita ko, žiniasklaidos laisvės būtinumą numato ir Visuomenės informavimo įstatymas, kuriame ne tik atkartojamos konstitucinės normos dėl informacijos skleidimo ir gavimo laisvės bei cenzūros draudimo, bet ir nurodomi draudimai „daryti įtaką viešosios informacijos rengėjui, skleidėjui, jų dalyviui ar žurnalistui,

⁴⁹ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2013. p. 9.

⁵⁰ *Lietuvos Respublikos Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 13 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18858?jfwid=191fum7rlr>

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992.

verčiant juos visuomenės informavimo priemonėse neteisingai ar šališkai pateikti informaciją.“⁵² Įstatymas taip pat draudžia persekioti viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus dėl paskelbtos informacijos, nebent ją renkant ar skelbiant buvo pažeisti įstatymai.⁵³ Be to, Lietuvoje galioja ir tarptautiniai teisės aktai, tokie, kaip Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija.

Visgi svarbu pastebėti, kad žiniasklaidos laisvė nėra absoliuti ir tie patys teisės aktai, kurie garantuoja jos laisvę, taip pat numato ir jos atsakomybę, nes pastebima, kad tiek Lietuvos, tiek užsienio žiniasklaida ne visada jai suteiktas teises ir laisves panaudoja atsakingai.⁵⁴ Žiniasklaidos veikla Lietuvoje yra prižiūrima teisiniu ir etiniu aspektais. Galimus žiniasklaidos priemonių ir jų atstovų teisinius pažeidimus vertina Žurnalistų etikos inspektoriatas, be to, dėl jų galima kreiptis tiesiai į teismą. Etniniu aspektu žiniasklaidos priemonių ir jų atstovų veiklą vertina Visuomenės informavimo etikos komisija. Tiek Visuomenės informavimo įstatymas, tiek Visuomenės informavimo etikos kodeksas numato ne tik žiniasklaidos, žurnalistų teises ir laisves, bet ir atsakomybes bei pareigas. Taip pat svarbu pastebėti, kad žiniasklaidos teisė, kaip ir kitos teisės formos, yra nuolatiniame kitimo procese.⁵⁵

2.3.2. Politinė aplinka

Lietuvoje įstatymų leidybos teisė yra patikėta Seimui, todėl jis priima sprendimus ir dėl įstatymų priėmimo bei keitimo žiniasklaidos politikos srityje. Nors šiuo metu galiojantys įstatymai ir numato žiniasklaidos laisvės garantijas, tai nereiškia, kad situacija negali keistis keičiantis valdančioms politinėms jėgoms. Neretai teikiant įvairias įstatymų ar kitų teisės aktų pakeitimo iniciatyvas, kuriomis gali būti ribojamos žiniasklaidos teisės ir laisvės, prisidengiama siekiu kovoti su žalinga, melaginga ar kitaip netinkama informacija, ginti viešąjį interesą, prižiūrėti, ar tinkamai naudojami valstybės finansai, saugoti žiniasklaidą nuo paveikiamumo.⁵⁶ Žiniasklaidos politikos formavimą neretai lemia susiformavusi politinė

---

⁵² Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas. [Žiūrėta 2020 gruodžio 13 d.] Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/GmufPYmBqB>

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ MAŽYLĖ, Jolanta. *Teisės ir etikos problemos Lietuvos regioninėje spaudoje (2000-2010)*. Daktaro disertacija. Vilnius. Vilniaus universitetas, 2012. p. 10.

⁵⁵ WAHL-JORGENSEN, Karin, HANITZSCH, Thomas. *The Handbook of Journalism Studies*. Routledge, 2009. p. 280.

⁵⁶ ALEKNONIS, Gintaras. *Naujoji cenzūra*. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2011. p. 25.

kultūra, taip pat ir politikų valia bei gebėjimai.⁵⁷ Kitaip tariant, tai, kokie sprendimai yra siūlomi ir priimami žiniasklaidos politikos srityje priklauso nuo to, kokios yra politikų pažiūros bei žiniasklaidos sistemos veikimo supratimas. Des Freedman ginčija, kad žiniasklaida ir jos sistemos nėra savaime susiformavę mechanizmai, o jų formavimąsi lemia skirtingų politinių pusių suinteresuotumas.⁵⁸ Pasak jo, veikiant per skirtingus faktorius, politinio lauko veikėjai siekia žiniasklaidos lauko veikėjams įpiršti savo vertybes, nes tai yra vienas tiesiausių kelių norint paskleisti savo žinių visuomenei. Nors yra valstybių, kur žiniasklaidos priemonės viešai deklaruoja palaikančios vieną ar kitą ideologiją ar politinę jėgą, Lietuva nėra viena iš jų. Lietuvoje galiojantys teisės aktai draudžia politinėms partijoms būti žiniasklaidos priemonių steigėjomis, o profesinės etikos reikalavimai neleidžia žurnalistams dalyvauti politinėje veikloje. Be to, visos žiniasklaidos priemonės viešai deklaruoja esančios nešališkos ir nepalaikančios nė vienos politinės jėgos. Politinei žurnalistikai, kaip žiniasklaidos tipui, keliami reikalavimai nesikišti į politinius procesus, o juos tik objektyviai stebėti, pateikti tik plikus faktus, o ne vertinimus.⁵⁹ Visgi pareiškimai apie žiniasklaidos tarnavimą vienos ar kitos pusės politinių interesų tenkinimai nėra retenybė. Nors dažniausiai tai tėra politikų nuomonė nei faktais pagrįsti teiginiai, visgi tai gali lemti prastėjančią žiniasklaidos politinę aplinką, nes keičiantis valdžios ar politinei valiai, žiniasklaidai priskiriamas politinių interesų tenkintojos vaidmuo gali lemti ir siekį griežtinti šiam viešosios politikos laukui tenkančius ribojimus, kitaip riboti galimybes sėkmingai vykdyti priskirtas funkcijas. Visgi verta paminėti paradoksą – nors kai kurie politikai yra sistemingai kritikuoja žiniasklaidą, tam turėdami tik vieną pagrindą – asmeninę nuomonę, jie tampa priklausomi nuo žiniasklaidos jiems suteikiamo eterio, nes tai yra vienas geriausių įrankių skleisti žinių apie save, savo idėjas ir taip patraukti rinkėjų palankumą.⁶⁰

---

⁵⁷ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Politinė sistema ir žiniasklaida: patronų ir klientų sąveika Lietuvoje*. In: *Agora*. Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

⁵⁸ FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008. p. 1.

⁵⁹ BIELINIS, Lauras. *Politiniai žiniasklaidos galimybių aspektai*. In: *AGORA: politinių komunikacijų studijos*. Kaunas. Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

⁶⁰ AXFORD, Barrie, HUGGINS, Richard. *New Media and Politics*. SAGE Publishing, 2000. p. 36.

2.3.3. Ekonominė aplinka

Žiniasklaidos ekonominę aplinką lemia keletas skirtingų dedamųjų dalių. Tai, kaip vystosi ekonominė žiniasklaidos aplinka, lemia, be kita ko, ir politiniai faktoriai. Minėta, kad žiniasklaidos politikos formavimą gali lemti ir tvyranti politinė kultūra, politiniai interesai, todėl įstatymų leidėjai, priklausomai nuo dominuojančios politinės linijos, gali priimti žiniasklaidos politikos formavimo sprendimus, kurie tiesiogiai veikia žiniasklaidos ekonominę aplinką. Žiniasklaidos ekonominė aplinka gali būti paveikiama ne tik keičiant žiniasklaidos veiklą reglamentuojančius įstatymus. Pavyzdžiui, įstatymų leidėjai gali priimti sprendimus, tiesiogiai lemiančius žiniasklaidos pajamų kritimą, kaip nutiko 2018-aisiais, kai įsigaliojo Seimo 2017 metais priimtos Alkoholio kontrolės įstatymo pataisos, numačiusios visišką alkoholio reklamos Lietuvoje draudimą. Pataisos lėmė, kad žiniasklaidos priemonės, o ypač naujienų portalai ir žurnalai, neteko reikšmingos dalies savo pajamų. Alkoholio reklamą visuomenės informavimo priemonėse draudžiančios pataisos buvo teiktos ir anksčiau, pavyzdžiui, 2012-aisiais.⁶¹ Parlamentas taip pat gali priimti sprendimus ir dėl žiniasklaidos apmokestinimo pokyčių. Pavyzdžiui, 2018 metais buvo priimtas sprendimas sumažinti pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifą spaudai, tokį sprendimą grindžiant regioninės žiniasklaidos poreikiais ir siekiu gerinti jos turinio kokybę.⁶² Lietuvoje Seimas gali priimti sprendimus ir dėl visuomeninio transliuotojo finansavimo modelio, tačiau šiuo metu Lietuvoje, kaip ir kai kuriose kitose Europos valstybėse, visuomeninio transliuotojo finansavimo modelis yra toks, kad maksimaliai tenkintų visuomenės interesus, kartu sumažinant galimybę visuomeninį transliuotoją veikti politinėms ar komercinėms struktūroms.⁶³

Taip pat vienas iš svarbių ekonominės aplinkos aspektų yra valstybės parama žiniasklaida. Demokratinėse valstybėse, taip pat ir Lietuvoje, tai yra svarbi žiniasklaidos politikos dalis. Paramos formos, kaip išskiria D. Jastramskis, gali būti įvairios: tiesioginės subsidijos iš valstybės biudžeto, atleidimas nuo mokesčių ir mokestinės lengvatos, paskolų palūkanų kompensavimas, mažesni pašto ir telekomunikacijų

---

⁶¹ Lietuvos laisvosios rinkos institutas. *Vis griežtėjanti paternalistinė kontrolė*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 16 d.] Prieiga per internetą: <https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2019/07/Paternalistin---politika-grie--t--ja-1.pdf>

⁶² *Aiškinamas raštas dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio papildymo įstatymo projekto*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 16 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.412413/>

⁶³ ABROMAITYTĖ-SEREIKIENĖ, Laima. *Žiniasklaidos rinkodara*. Klaipėda, VšĮ Socialinių mokslų kolegija, 2013. p. 43.

paslaugų tarifai, valstybės institucijų reklamų užsakymai ir pan.⁶⁴ Tokia parama siekiama gerinti žiniasklaidos turinio kokybę, skatinti nepriklausomumą ir įvairovę⁶⁵, tačiau Lietuvoje nėra teisės aktų, kurie ribotų žiniasklaidos organizacijų nuosavybės koncentraciją, jų užimamas rinkos dalis.⁶⁶ Auganti žiniasklaidos nuosavybės koncentracija yra pastebima daugelyje Europos valstybių.⁶⁷ Tokioje rinkoje kyla sunkumų steigiantis naujoms, mažesnėms žiniasklaidos priemonėms, nes rinka yra dominuojama kelių didelių žiniasklaidos grupių. Nemažą dalį savo lėšų komercinė žiniasklaida uždirba iš parduodamų reklamos plotų. Pastebima, kad dėl žiniasklaidos priemonėse pasirodančio reklamos kiekio žiniasklaida kartais yra tapatinama su reklama, taip pamirštant tikrąją žiniasklaidos funkciją.⁶⁸ Visgi svarbu paminėti, kad reklama nėra neribotas pajamų šaltinis, o auga kartu su šalies ekonomika, todėl norėdamos užtikrinti didesnę žiniasklaidos nepriklausomumą, valstybės turėtų rūpintis mažiau nuo reklamos priklausomos žiniasklaidos plėtra.⁶⁹ Televizijoje ir radijuje yra ribojama, kiek eterio laiko gali užimti reklama, tačiau kiek kita situacija yra su internetiniais portalais, kurių reklamų galimybės yra gerokai kitokios. Tiesa, yra tam tikrų ribojimų dėl to, ką žiniasklaida gali ir ko negali reklamuoti. Vėliau darbe tai bus aptariama detaliau. Žiniasklaida taip pat užsidirba iš pardavimų. Nors interneto žiniasklaida Lietuvoje iš esmės yra nemokama, per pastaruosius kelerius metus ne viena internetinė žiniasklaidos priemonė įsidiegė mokamas savo versijas, kuriose pateikia turinį, neprieinamą tiems, kas nesusimokėjo.

Atskirai verta paminėti Lietuvos visuomeninio transliuotojo VšĮ Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) situaciją. 2015 metais įsigaliojus draudimui LRT eteryje transliuoti komercinę reklamą,

---

⁶⁴ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

⁶⁷ CZEPEK, Andrea, HELLWIG, Melanie, NOWAK, Eva. *Introduction: Structural Inhibition of Media Freedom and Plurality Across Europe*. In: *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts & Conditions*. Intellect Books, 2009. p. 17.

⁶⁸ VAIŠVILIENĖ, Alina. *Reklamos reikšmė rinkos informavimo sistemoje*. In: *Knygotyra*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla 2008. p. 180.

⁶⁹ KLIMKIEWICZ, Beata. *Is the clash of rationalities leading nowhere? Media pluralism in European regulatory policies*. In: *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts & Conditions*, Intellect Books, 2009. p. 53.

visuomeninis transliuotojas neteko dalies pajamų (iki 2019 metų komercinė reklama buvo leidžiama LRT interneto portale, tačiau visuomeninis transliuotojas pats nutarė portale tokios reklamos atsisakyti).⁷⁰ Tiesa, Lietuvos visuomeninis transliuotojas turi teisę atlygintinai transliuoti rėmimo pranešimus, lėšų į savo biudžetą LRT surenka ir iš produkcijos sublicencijų, pardavimo, patalpų nuomos. Tačiau tais pačiais metais įsigaliojo ir naujas LRT finansavimo modelis. Pagal naująjį modelį, LRT yra finansuojamas vien tik iš valstybės biudžeto lėšų. LRT gaunamas metinis biudžetas paskaičiuojamas pagal surinktus akcizo ir gyventojų pajamų mokesčius, atitinkamai skiriant 1,3 ir 1,5 proc. šių surinktų mokesčių.⁷¹ Įvedus tokį finansavimo modelį, LRT biudžetas nebesipriklauso nuo politikų valios, o yra tiesiogiai lemiamas į valstybės biudžetą surinktų mokesčių. Skaičiuojama, kad vienam Lietuvos gyventojui LRT 2019 metais kas mėnesį kainavo 1,24 euro.⁷²

2.3.4. Žiniasklaidos politikos ir žiniasklaidos laisvės santykis

Žiniasklaidos politika yra veiksnys, lemiantis, kaip funkcionuos visos trys žiniasklaidos laisvei būtinos aplinkos. Pagrindiniu žiniasklaidos politikos formavimą skatinančiu faktoriumi gali būti laikomas ilgalaikių pokyčių siekis, tačiau ne mažiau svarbesniais žiniasklaidos politikos formavimo veiksniais laikomi konkretus tikslas, kurio ketinama pasiekti, vertybės ir kriterijai, nusakantys, koks ir kodėl yra tas tikslas ir t.t.⁷³ Todėl neatmestina, kad žiniasklaidos politikos formavimo tikslu gali būti ir siekis užtikrinti, kad tinkamai funkcionuotų teisinė, politinė ir ekonominė žiniasklaidos aplinkos, taip užtikrinant ir tinkamą žiniasklaidos laisvės situaciją.⁷⁴ Žiniasklaidos laisvės užtikrinimas yra tapęs ir politinio aktyvizmo objektu, tačiau nemaža dalis tokio aktyvizmo ir iš jo išplaukiančių teisės aktų pakeitimų yra grįsti prielaida, kad žiniasklaidos laisvė turi būti globojama.⁷⁵ Tai, kad žiniasklaida turi būti laisva, yra viena pirminių

---

⁷⁰ *LRT biudžetas*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 16 d.] Prieiga per internetą: <https://apie.lrt.lt/biudzetas>

⁷¹ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2019. p. 164.

⁷² *LRT biudžetas*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 16 d.] Prieiga per internetą: <https://apie.lrt.lt/biudzetas>

⁷³ CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003. p. 183.

⁷⁴ Ten pat, p. 185

⁷⁵ WHITEN-WOODRING, Jenifer, VAN BELLE, Douglas A. *The Correlates of Media Freedom: An Introduction of the Global Media Freedom Dataset*. In: *Political Science Research and Methods*, Cambridge University Press, 2017. p. 5.

demokratijos sąlygų,⁷⁶ tačiau žiniasklaidos laisvė nėra absoliuti ir žiniasklaidos politikos formuotojų pareiga yra užtikrinti, kad žiniasklaidos laisvė nepažeistų kitų žmogaus teisių.⁷⁷ Be to, laisva žiniasklaida turi užtikrinti nuomonių įvairovę, turinio kokybę ir atskaitomybę visuomenei⁷⁸, tačiau žiniasklaidos politikos formuotojai negali kištis į žiniasklaidos turinio kūrimą ir publikacijų rengimą, o gali tik teisės aktais užtikrinti, kad žiniasklaida būtų atsakinga ir atskaitinga visuomenei. Visgi svarbu paminėti, kad žiniasklaida negali visiškai atsiduoti žiniasklaidos politikos formuotojų valiai ir tikėtis, kad jie visada paisys laisvos žiniasklaidos interesų. Jau minėta, kad žiniasklaidos politikos formavimas gali būti lemiamas esamos politinės kultūros bei politinių interesų, todėl pati žiniasklaida turi atidžiai stebėti, kad žiniasklaidos politikos formuotojai nepriimtų perteklinių žiniasklaidos politikos reguliavimo priemonių, kurios gali pakenkti žiniasklaidos laisvės situacijai.⁷⁹ Kitaip tariant, formuojama žiniasklaidos politika turi užtikrinti, kad nebūtų kenkiama žiniasklaidos laisvės situacijai ir kad tinkamai funkcionuotų teisinė, politinė ir ekonominė žiniasklaidos aplinkos. Tuo metu žiniasklaida privalo stebėti žiniasklaidos politikos formavimo procesus ir ieškoti būdų užtikrinti, kad žiniasklaidos laisvei nebūtų pakenkiama, tačiau taip pat ji privalo laikytis žiniasklaidos politikos formuotojų nustatytų atsakomybės ir atskaitingumo reikalavimų.

---

⁷⁶ CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003. p. 185.

⁷⁷ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

⁷⁸ CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003. p. 186.

⁷⁹ LAUK, Epp. *Freedom for the media? Issues of journalism ethics in Estonia*. In: *Informacijos mokslai*. Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

3. EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Pirmojoje darbo dalyje buvo nustatyta, kokie yra esminiai žiniasklaidos politikos formavimo principai, kaip per žiniasklaidos politikos formavimą gali būti paveikta žiniasklaidos laisvė, taip pat – kokios sąlygos yra būtinos žiniasklaidos laisvės egzistavimui. Išskirta, kad žiniasklaidos laisvė, kaip samprata, yra aktuali ne tik pačioms žiniasklaidos priemonėms, bet ir žiniasklaidos auditorijai, kuriai yra būtina laisva prieiga prie skirtingų žiniasklaidos kanalų. Taip pat įvardinta, kokios yra žiniasklaidos laisvės plėtrai būtinos aplinkos – teisinė, politinė ir ekonominė. Nurodyta, kokie yra šių aplinkų bruožai ir kaip užtikrinamas jų funkcionavimas.

Antrojoje darbo dalyje pateikiamas empirinis tyrimas suskirstytas į tris dalis. Pirmojoje pateikiamas empirinis tyrimas, antrojoje – tyrimo rezultatų apibendrinimas, o trečiojoje pateikiamos išvados.

Tyrimo problema. Sėkmingam demokratinės santvarkos funkcionavimui yra būtina laisva ir nepriklausoma žiniasklaida. Tačiau žiniasklaidos laisvei būtinos teisinė, politinė ir ekonominė aplinkos gali būti paveiktos priimant sprendimus dėl žiniasklaidos veiklą reglamentuojančių ar žiniasklaidos laukui įtaką turinčių teisės aktų pakeitimų. Tokie sprendimai ar siūlomos pataisos teisės aktams neturi trukdyti žiniasklaidai vykdyti pagrindines savo funkcijas ar kitaip varžyti galimybes laisvai veikti, nebent toks laisvas veikimas kenktų visuomenės interesams ar atskiriems visuomenės nariams. Tačiau praktika rodo, kad kai kurie priimti sprendimai gali kenkti žiniasklaidos laisvei per teisinę, politinę ar ekonominę aplinkas.

Tyrimo tikslas. Nustatyti, kokią įtaką žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje turėjo 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu registruoti pasiūlymai ir priimti sprendimai žiniasklaidos politikos srityje.

Tyrimo metodas. Tyrimas atliktas naudojant dokumentų analizės būdą. Iš viso analizuoti aštuoni skirtingi 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu įregistruotos žiniasklaidos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pataisos arba tuo pačiu laikotarpiu priimti sprendimai. Atvejai analizuoti remiantis trijų žiniasklaidai būtinų – teisinės, politinės ir ekonominės – aplinkų išskirtiniais bruožais ir reikšme žiniasklaidos laisvės situacijai. Poveikis žiniasklaidos laisvei būtinoms aplinkoms vertintas šiais kriterijais:

- koks pataisų rengimo metu buvo galiojantis teisinis reguliavimas – ar buvo poreikis jį keisti;
- ar siūlomomis pataisomis ketinama ką nors uždrausti, ko nors atsisakyti ar ką nors apriboti;
- ar/kaip siūlomos pataisos praplečia žiniasklaidos teisinį reguliavimą;
- į kokią žiniasklaidos veiklos sritį orientuotos siūlomos pataisos.

Norint aiškiai suprasti, kokia registruotų pataisų esmė, tyrime įvardijama, kokie pakeitimai pataisomis siūlomi bei kokį tokių pataisų pagrįstumą (reikalingumą) aiškinamuosiuose raštuose nurodo patys pataisų autoriai.

Tyrimo objektas. 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu įregistruotos žiniasklaidos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pataisos bei priimti politiniai sprendimai.

Tyrimo hipotezė. Tiriamojo laikotarpio metų įregistruotos žiniasklaidos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pataisos bei priimti politiniai sprendimai turėjo neigiamos įtakos Lietuvos žiniasklaidos laisvės situacijai.

3.2. Atvejų analizė

Atvejis nr. 1

2016 metų lapkričio 9 dieną Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas įregistravo Civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą. Pataisos numatė, kad „*asmuo turi teisę teismo tvarka reikalauti atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, jam padarytą dėl asmens garbės ir orumo pažeminimo bet kokia forma (raštu, žodžiu, veiksmu)*“⁸⁰.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

Siūlomas pataisas lydinčiame aiškinamajame rašte nurodoma, kad Seimas 2015 metų birželio 25 d. priėmė sprendimą, kuriuo panaikinta baudžiamoji atsakomybė už įžeidimą, tačiau „*asmens viešas ar neviešas pažeminimas išlieka deliktu, t.y. priešingu teisei veiksnu, kuriuo yra pažeidžiama asmens garbė ir orumas*“⁸¹ Pataisų autoriai taip pat nurodo, kad galiojant Baudžiamojo kodekso 155 straipsniui, numačiusiam baudžiamąją atsakomybę už įžeidimą, asmuo galėjo reikalauti jam įžeidimu padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo, pareiškęs civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje. Nurodoma, kad „*dekriminalizavus įžeidimą tokios galimybės neliko, o visos pagal Baudžiamojo kodekso 155 straipsnį pradėtos bylos buvo nutrauktos*“. Anot pataisų rengėjų, tokio projekto tikslas yra aiškiai nustatyti, kad įžeidimo, kaip ir šmeižimo atveju, yra pažeidžiama asmens garbė ir orumas, o nukentėjęs asmuo turi teisę teismo tvarka reikalauti žalos atlyginimo.

---

⁸⁰ *Civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas.* [Žiūrėta 2021 sausio 7 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/846949b0a66111e68987e8320e9a5185>

⁸¹ *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.* [Žiūrėta 2021 sausio 7 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/bbdf0650e1f911e5b18181b790158f61?fwid=bkaxm343>

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto parengtos Civilinio kodekso pataisos prastina žiniasklaidos laisvės situaciją, nes jomis yra ribojama viešų asmenų kritika ar neigiamos informacijos apie juos skelbimas. Kitaip tariant, jei apie viešą asmenį žiniasklaida pavišina faktus, galinčius daryti neigiamą įtaką jo reputacijai, asmuo gali teigti, kad taip yra įžeidžiami jo garbė ir orumas bei reikalauti informaciją pavišinusios žiniasklaidos priemonės ar priemonių reikalauti atlyginti pareiškėjo manymu padaryta žalą. Lietuvoje galiojantys teisės aktai ir Visuomenės informavimo etikos kodeksas numato, kad žurnalistai informaciją gali rinkti tik etiškais būdais. Reikalauti žurnalisto ar žiniasklaidos priemonės atsakomybės dėl viešo asmens atžvilgiu paskleistos neigiamos informacijos galima tik jei ta informacija yra surinkta neetiškais ar teisės normų neatitinkančiais metodais arba yra tyčia iškraipyta, melaginga. Visgi tokios pataisos įteisintų žalos atlyginimo reikalavimą kaskart, kai viešam asmeniui nepatinka apie jį paskelbta informacija. Tai užkirstų kelią žiniasklaidai viešinti, pavyzdžiui, politikų sukčiavimo, korupcijos ar nepotizmo atvejus, o juos paskelbus iš žiniasklaidos priemonės būtų galima reikalauti atlyginti žalą.

Atvejis nr. 2

2017-ųjų kovo 17-ąją Seimo nariai Dovilė Šakalienė, Robertas Šarknickas ir Zenonas streikus įregistravo Visuomenės informavimo įstatymo pataisas. Parlamentarai siūlė pakeisti įstatymo 1 straipsnio 3 punktą ir 2 straipsnio 22 punktą.⁸² Visuomenės informavimo įstatymo 1 straipsnio 3 punktą numato, kad „*viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai*“. Seimo nariai šią įstatymo dalį siūlė papildyti nuostata, numatančia, kad „*visuomenės informavimo priemonės turinyje turi būti išlaikytos proporcijos tarp teigiamos (pozityvios) ir neigiamos informacijos*“. To paties įstatymo 2 straipsnio 22 punktą numato, kad „*kiekvienas viešosios informacijos rengėjas ar jo dalyvis turi paskirti asmenį (vyriausiąjį redaktorių, redaktorių, programos vedėją ar kitą asmenį), kuris atsako už visuomenės informavimo priemonės turinį. Kai viešosios informacijos rengėjas ar jo dalyvis yra tas pats asmuo, jis atsako už savo visuomenės informavimo priemonės turinį*“.⁸³ Pasiūlymą šiam straipsniui įregistruotą parlamentarai siūlė jį papildyti nuostata, kuri numatytų, kad „*visuomenės informavimo priemonės turinyje turi būti nemažiau kaip 50 proc. teigiamos (pozityvios) informacijos ir ji*

---

⁸² Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 3 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4c356db00a5411e78dadb175b73de379?jfwid=8m7ncq452>

⁸³ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.280580>

pateikiama informacinės programos pradžioje ar pirmuosiuose leidinio puslapiuose“. Numatyta, kad jei siūlymas būtų priimtas, jis įsigaliotų 2018 metų sausio 1 dieną.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

Siūlomų pataisų reikalingumas grindžiamas neigiamos informacijos vyravimu politinės komunikacijos kanaluose, skatinančiu visuomenės nusivylimą valdžios institucijomis ir nusišalinimą nuo politinio gyvenimo, taip pat nepasitikėjimą žiniasklaidos priemonės ir jose pateikiama informacija. Prie registruotų pataisų pridedamame įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma, kad priėmus tokias pataisas padidės skleidžiamos teigiamos informacijos balansas, taip pat augs pasitikėjimas valdžios institucijomis, žiniasklaida ir valstybe, augs piliečių sąmoningumas, aktyvumas bei pilietiškumas. Taip pat nurodoma, kad teigiama pataisų pasekmė bus tai, kad „*visuomenė aktyviau įsijungs į šalies politinio, ekonominio ir socialinio gyvenimo aktualijų sprendimą*“.⁸⁴ Pataisos priimtose nebuvo, 2017 metų kovo 20 dieną autoriai jas atsiėmė.

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Tokia Seimo narių pateikiama pataisa yra tiesiogiai nukreipta į tai, kokį turinį skelbia žiniasklaidos priemonės. Įpareigojimas žiniasklaidos priemonę skelbti lygiai tiek pat teigiamo turinio kiek ir neigiamo turinio reiškia, kad jei nepavyksta išlaikyti proporcijos, dalis turinio tiesiog negali būti skelbiama. Be to, nurodymas, kad teigiama informacija turi būti publikuojama pirmuosiuose leidinio puslapiuose arba naujienų laidos pradžioje neleidžia redakcijai pačiai nuspręsti, kuri naujiena jų manymu yra verta pirmųjų pozicijų, tai taip pat gali paveikti žiniasklaidos priemonės turinį. Tokios pataisos tiesiogiai paveiktų žiniasklaidos teisinę aplinką. Lietuvos Konstitucijos 25 straipsnis nurodo, kad „*laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai*“⁸⁵. Be to, Konstitucijos 44 straipsnis numato, kad „*masinės informacijos cenzūra yra draudžiama*“. Vertinant įregistruotas pataisas šių Konstitucijos straipsnių bei galiojančio Visuomenės informavimo įstatymo, nurodančio, kad „*draudžiami bet kokie veiksmai, kuriais siekiama kontroliuoti visuomenės informavimo*

---

⁸⁴ *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 3 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto* [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/63bbc4700a5411e78dacb175b73de379?jfwid=8m7ncq452>

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija

priemonėse skelbiamos informacijos turinį iki šios informacijos paskelbimo, išskyrus įstatymų numatytus atvejus“, kontekste galima teigti, kad Seimo narių įregistruotos pataisos įvestų perteklinį ribojimą, nes žiniasklaidos priemonėse skelbiama informacija, kurią būtų galima priskirti neigiamai, neprieštarauja galiojantiems teisės aktams, o jei prieštarauja – ji ir be šių pataisų priėmimo negalėtų ir negali būti skelbiama. Jeigu visgi redakcija nutaria tokią informaciją skelbti, tam yra numatytos atitinkamos žiniasklaidos etinio bei teisinio reguliavimo priemonės. Šio darbo skyriuje, kuriame kalbama apie teisinę žiniasklaidos aplinką, nurodoma, kad Lietuvoje galiojantys teisės aktai numato ne tik žiniasklaidos laisves ir teises, bet ir pareigas bei atsakomybes. Verta paminėti ir tai, kad, kadangi tai, kas yra neigiama, o kas yra teigiama informacija gali būti vertinama itin subjektyviai, tokios, jei būtų priimtos, pataisos atvertų kelia įvairioms įstatymo interpretacijoms ir galimybe jomis naudotis piktnaudžiaujant ir siekiant pakenkti žiniasklaidos priemonėms.

Atvejis nr. 3

2017 metų birželio 1 dieną Seimas balsų dauguma pritarė parlamentinio Sveikatos reikalų komiteto parengtoms Alkoholio kontrolės įstatymo pataisoms. Be kitų pataisų, siūlyta keisti ir 29 įstatymo straipsnį bei numatyti, kad „*Lietuvos Respublikoje alkoholio reklama yra draudžiama*“.⁸⁶ Kitaip tariant, Lietuvoje tapo nelegalu reklamuoti alkoholį nepriklausomai nuo to, ar tai yra reklama žiniasklaidos, ar, pavyzdžiui, lauko reklama. Seimas įstatymo pataisoms pritarė ir jos įsigaliojo 2018 metų sausio 1 dieną. Registruodami pasiūlymus dėl Alkoholio kontrolės įstatymo pataisų, parlamentarai siūlė ir kitokius reklamos ribojimus. Seimo narys Gabrielius Landsbergis siūlė subalansuoti alkoholio reklamos ribojimo politiką, „*visiškai uždraudžiant reklamą visuomenės informavimo priemonėse, tačiau paliekant galimybę masiniuose renginiuose (ir informacijoje apie tokius renginius) pateikti renginį remiančios ir alkoholinius gėrimus gaminančios arba ja prekiaujančios įmonės pavadinimą ir prekės ženklą*“.⁸⁷ Tačiau tokiam Seimo nario siūlymui pritarta nebuvo.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

---

⁸⁶ *Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 16, 16¹, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymas* [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3bd7cc203a3711e79f4996496b137f39>

⁸⁷ *Pasiūlymas dėl Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 16, 16¹, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui* [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2c54c8803c7a11e79f4996496b137f39?jfwid=11gm601d0>

Įstatymo aiškinamojo rašto, kuriame būtų nurodyta, kodėl įstatymo pataisų rengėjai pateikė pataisas dėl visiško alkoholio reklamos draudimo, įstatymo pakeitimus rengę Seimo nariai nepateikė. Pasiūlymą įstatymo projektui įregistruvęs Seimo narys Gabrielius Landsbergis savo paaiškinimuose dėl siūlymo riboti alkoholio reklamą visuomenės informavimo priemonėse nurodo, kad „*Pasaulio sveikatos organizacija teigia, kad norint mažinti vartojamo alkoholio lygį yra būtina mažinti alkoholio prieinamumą, drausti reklamą ir mažinti alkoholio įperkamumą*“.⁸⁸ Seimo narys taip pat nurodo, kad visiškas alkoholio reklamos draudimas visuomenės informavimo priemonėse padėtų subalansuoti valstybės alkoholio reklamos ribojimo politiką.

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Šio magistro baigiamojo darbo skyriuje, kuriame kalbama apie ekonominę žiniasklaidos aplinką, nurodoma, kad žiniasklaidos didelę dalį savo pajamų susirenka iš parduodamo reklamos ploto ar eterio laiko. Skaičiuota, kad paskutiniaisiais metais – 2017-aisiais – kai alkoholio reklama dar nebuvo draudžiama, ji žiniasklaidos sektoriuje sudarė 1,88 proc. arba 5-7 mln. eurų visų iš reklamos gautų pajamų.⁸⁹ Mažėjančios pajamos žiniasklaidai, kaip ir bet kuriam kitam verslui, gali reikšti poreikį atsakyti dalies darbuotojų arba mažinti jų gaunamus darbo užmokesčius. Tačiau tai taip pat gali reikšti, kad žiniasklaidos priemonė galės mažiau lėšų skirti komandiruotėms, darbuotojų mokymams ir kompetencijos kėlimui, turinio plėtrai, gali tapti labiau priklausomos nuo užsakomųjų publikacijų ar viešinimo konkursų. Anksčiau darbe minėta, kad valstybė turėtų rūpintis mažiau nuo reklamos pajamų priklausomos žiniasklaidos plėtra, tačiau uždraudusi alkoholio reklamą ir taip iš žiniasklaidos atėmusi dalį pajamų, valdžia realios alternatyvos padengti patirtus finansinius praradimus nepasiūlė. Didesnis ekonominis nepriklausomumas lemia geresnę žiniasklaidos laisvės situaciją ir didesnę jos nepriklausomumą⁹⁰, todėl darytina išvada, kad sumažinus žiniasklaidos

---

⁸⁸ Pasiūlymas dėl Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 16, 16¹, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2c54c8803c7a11e79f4996496b137f39?jfwid=11gm601d0>

⁸⁹ SAMKUS, Mindaugas. *Alkoholio reklamos draudimas: gamintojai ir žiniasklaida ieško išeičių*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/alkoholio-reklamos-draudimas-gamintojai-ir-ziniasklaida-iesko-iseiciu.d?id=76171911>

⁹⁰ KIM, Anthony B., TYRELL, Patrick. *Why a free press is actually good for the economy?* [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.heritage.org/international-economies/commentary/why-free-press-actually-good-the-economy>

gaunamas pajamas kenčia ir jos nepriklausomumas.⁹¹ Be to, verta paminėti, kad dėl to, jog pagal galiojančius teisės aktus reklama, nepriklausomai nuo to, kokia ji yra, visuomeninio transliuotojo platformose yra draudžiama, alkoholio reklamos draudimas paveikė tik komercinius žiniasklaidos verslo subjektus. Komercinių arba kitaip tariant privačių žiniasklaidos priemonių turinio politika yra priklausoma nuo savininkų, jų pažiūrų bei interesų⁹², todėl norėdami kompensuoti patirtus finansinius praradimus dėl alkoholio reklamos draudimo, jie gali būti linkę pritaikyti žiniasklaidos priemonių turinį pagal kitų pajamų davėjų reikalavimus.

Atvejis nr. 4

2018 metų sausio 12 dieną Seimas priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės veiklos parlamentinį tyrimą“. Priimto nutarimo tekste nurodoma, kad gavus 2016 metų visuomeninio transliuotojo veiklos ataskaitą, nutarta, kad LRT vadovybės pateikti atsakymai reikalauja išsamesnės analizės, nes visuomeninis transliuotojas yra finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis. Be to, nutarimo tekste nurodoma, kad LRT vadovybė atsakė ne į visus Seimo narių pateiktus klausimus ir pateikė ne visą su valdymu, ūkine bei finansine veikla susijusius dokumentus, tai grįsdama konfidencialumo būtinumu.⁹³ Todėl grupė Seimo narių ir pasiūlė sudaryti LRT valdymo, ūkinės bei finansinės veiklos tyrimo komisiją, kuriai iškelta 12 uždavinių, tarp kurių „įvertinti, ar LRT valdymo struktūra, įdarbintų darbuotojų skaičius, darbuotojų atlyginimų dydis, pačios LRT kuriamų laidų, LRT kartu su prodiuseriais bei tik prodiuseriais teikiančiomis kompanijomis ar nepriklausomais prodiuseriais bei tik prodiuseriais teikiančių kompanijų ar nepriklausomų prodiuserių kuriamų laidų santykis įgalina racionalų valstybės biudžeto lėšų naudojimą bei atitinka Lietuvoje esančios rinkos sąlygas“, „nustatyti, ar LRT iš prodiuserių ir (ar) iš prodiuserių teikiančių kompanijų perkamų paslaugų kainos atitinka rinkos sąlygas. Jei LRT sudaromuose sandoriuose nurodytos kainos laikytinos nepagrįstomis – kokios sandorio kainos laikytinos pagrįstomis vertinant rinkos sąlygas“, „nustatyti, kokios priežastys lemia mažą LRT programų klausos ar

---

⁹¹ LEESON, Peter T. *Media Freedom, Political Knowledge and Participation*. In: *Journal of Economic Perspectives*. American Economic Association, 2008. p. 156.

⁹² ABROMAITYTĖ-SEREIKIENĖ, Laima. *Žiniasklaidos rinkodara*. Klaipėda, VšĮ Socialinių mokslų kolegija, 2013. p. 44.

⁹³ *Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės veiklos parlamentinį tyrimą*. [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c1f0ca22f47a11e79a1bc86190c2f01a>

regos neįgaliesiems pritaikymo (kaip to reikalauja Įstatymo 5 straipsnio 9 punktą) nuošimtį ir, identifikavus trūkumus, nustatyti atsakingus asmenis. Jei nustatyti trūkumai yra sąlygoti ydingo reguliavimo, - identifiikuoti teisės aktų spragas“ ir t.t.⁹⁴

Autorių pateikiamas nutarimo pagrindimas

Nutarimo projekte nurodoma, kad Seimas gavo LRT tarybos pateiktą 2016 metų veiklos ataskaitą bei LRT atsakymus į dviejuose skirtinguose raštuose Seimo narių pateiktus klausimus. Projekto autoriai nurodo, kad LRT vadovybės pateikti atsakymai reikalauja išsamios analizės ir LRT veikla, kurios detales buvo siekiama išsiaiškinti Seimo narių paklausimuose, yra reikalinga parlamentinės kontrolės, įvertinant, kaip taikomas Lietuvos Respublikos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas bei kiti LRT valdymą, finansinę bei ūkinę veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Taip pat nurodoma, kad net ir po pakartotinio Seimo narių kreipimosi LRT, motyvuodama konfidencialumu, pateikė ne visą Seimo narių prašytą informaciją, kuri yra susijusi su LRT valdymu, ūkine bei finansine veikla. Nutarimo projekto autoriai taip pat pabrėžia, kad LRT įstatymas numato, jog LRT yra valstybei nuosavybės teise priklausanti viešoji įstaiga, finansuojama iš valstybės biudžeto lėšų, o LRT skiriamos lėšos valstybės biudžete nurodomos atskira eilute. Projektą parengę Seimo nariai taip pat nurodo gerbiantys tarptautiniuose ir Lietuvos teisės aktuose įtvirtintus bei garantuojamus visuomeninės paskirties žiniasklaidos nepriklausomumo, skaidrumo ir atskaitingumo principus, kurių praktinio įgyvendinimo gerąją praktiką gali būti laikytinas Didžiosios Britanijos transliuotojo BBC pavyzdys. Nutarime taip pat konstatuojama, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta, jog Seimo užduotis yra tvirtinti valstybės biudžetą ir prižiūrėti, kaip jis yra vykdomas. Projekto autoriai pažymi, kad 2006 metų Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, jog nacionalinio transliuotojo kontrolė apima ne vien turto ar finansinį auditą, bet ir kitas įstatymų nustatytas kontrolės formas, todėl jie daro išvadą, kad tam gali būti priskiriama ir parlamentinė kontrolė, o jos paskirtis yra užtikrinti, kad LRT nepiktnaudžiauja savo ypatingu teisiniu statusu ir galimybėmis, kurias toks statusas suteikia. Kaip projekte nurodo jį rengę Seimo nariai, Valstybės kontrolės vykdomi veiklos ir finansiniai auditai tik iš dalies apima Konstitucinio Teismo įvardintas kontrolės sritis. Galiausiai, nutarimo projekte Seimo nariai teigia įvertinantys, kad Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse įvardintas nuostatas dėl komercinių paslapčių sampratos, kai komercine paslaptimi nelaikoma informacija apie viešuosius interesus atitinkančias paslaugas teikiančių subjektų ir prekių kainas bei veiklos sąnaudas. Remdamiesi šiais argumentais Seimo

---

⁹⁴ Ten pat.

nariai nutarimu siūlė įsteigti laikinąją Seimo tyrimo komisiją, sudaryta iš Seimo narių pagal frakcijų proporcinio atstovavimo principą. Nurodoma, kad į anksčiau minėtus ir kitus klausimus komisija turėtų atsakyti iki 2018 metų birželio 1 dienos.⁹⁵

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Nuo politikų įtakos nepriklausomo visuomeninio transliuotojo svarba pabrėžta skirtinguose įvairių žiniasklaidos politikos teoretikų darbuose. Visuomeninio transliuotojo tikslas yra tarnauti viešajam interesui, tačiau kadangi visuomeninis transliuotojas yra išlaikomas iš valstybės biudžeto lėšų, jis gali tapti tiek politikų taikiniu, tiek jų įrankių savo tikslų siekimui. Tai, kaip laisvai ir efektyviai gali veikti visuomeninis transliuotojas lemia pagrindiniai politikos subjektai – Seimas, Vyriausybė ir prezidentas.⁹⁶ Šiuo atveju būtent Seimas ėmėsi tirti visuomeninio transliuotojo valdymą, ūkinę ir finansinę veiklą ir tai tapo paskata nerimauti dėl siekio daryti įtaką visuomeninio transliuotojo turiniui. Nors laikinosios tyrimo komisijos uždaviniuose nenurodomi siekiai kaip nors vertinti ar paveikti visuomeninio transliuotojo turinį, tačiau dar sprendžiant dėl nutarimo priėmimo Seimo salėje parlamentarai ėmėsi kritikuoti ir vertinti visuomeninio transliuotojo laidų, publikacijų turinį, skleisti nepagrįstus faktus apie visuomeninio transliuotojo darbuotojus.⁹⁷

Komisijos parengtose išvadose buvo siūloma keisti visuomeninio transliuotojo LRT tarybos skyrimo tvarką, susiejant tarybos narių skyrimą su skiriančiosios institucijos kadencija. Pagal nutarimo priėmimo metu galiojusią tvarką, LRT taryboje daugumą sudaro prezidento ir parlamento deleguoti nariai, tačiau jų kadencijos nėra susietos su politiniu ciklu⁹⁸, todėl 2016-2020 metų kadencijos Seimas neturėjo progos į LRT tarybą paskirti savo atstovų. Atsižvelgiant į tai siūlymas LRT tarybos narių kadencijas susieti su Seimo valdančiosios daugumos pasikeitimu atrodo kaip siekis dar labiau politizuoti LRT tarybą, nes kiekviena valdančioji dauguma turėtų teisę deleguoti ten savo atstovus ir per juos daryti įtaką tarybos veiklai. Be to,

---

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Politinė įtaka Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos vadybai ir finansavimui: kaita ir pasekmės*. In. *Politologija*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2018. p. 7.

⁹⁷ ŽELNIENĖ, Liepa. *Seime sukurta komisija LRT veiklai tirti* [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/199726/seime-sukurta-komisija-lrt-veiklai-tirti>

⁹⁸ *Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas*. [Žiūrėta 2021 sausio 7d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31934/AyfluXPNFV>

laikinoji tyrimo komisija savo išvadose siūlė įsteigti naują visuomeninio transliuotojo valdymo organą – valdybą.⁹⁹ Viena vertus, UNESCO išskiriamos įprastos visuomeninių transliuotojų valdybų funkcijos yra tokios pačios¹⁰⁰, kokias atlieka LRT Taryba. Be to, kyla grėsmė, kad toks valdymo organas taip pat gali būti politizuojamas ir pasitelkiamas siekiant paveikti visuomeninio transliuotojo turinį, nes atveriamas platesnis kelias politiškai motyvuotiems narių paskyrimams¹⁰¹. Svarbu paminėti, kad savo išvadose laikinoji komisija pabrėžia, kad visuomeninio transliuotojo turinys turi būti apsaugomas nuo išorės poveikio, tačiau kadangi nėra nurodyta, kaip tai galėtų būtų daroma, darytina išvada, kad tai tėra deklaratyvi sąvoka.

Funkcijas, kurias Seimas priskyrė laikinajai komisijai, vykdo kitos Lietuvos teisinės institucijos, pavyzdžiui, Valstybės kontrolė, Viešųjų pirkimų tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba ir t.t. Svarbu paminėti, kad dėl laikinosios tyrimo komisijos sudarymo buvo kreiptasi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, kuris savo 2019 metų gegužės 16 dienos nutarime išaiškino, jog tokios komisijos sudarymas prieštaravo Konstitucijai.¹⁰² Kaip nurodė Konstitucinis Teismas, komisijos sudarymas prieštarauja 25 Konstitucijos straipsniui, konstituciniams atsakingo valdymo bei teisinės valstybės principams. Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad tirti ir vertinti visuomeninio transliuotojo valdymą, ūkinę bei finansinę veiklą turi ne Seimas, o minėtos teisėsaugos ir valstybės finansų panaudojimo priežiūros institucijos, pavyzdžiui, Valstybės kontrolė gali atlikti išorinį visuomeninio transliuotojo auditą. Konstitucinis Teismas taip pat nustatė, kad „*sudarant komisiją ir pavedant jai atlikti LRT valdymo, ūkinės ir finansinės veiklos parlamentinį tyrimą nesilaikyta iš Konstitucijos, be kita ko, konstitucinių atsakingo valdymo, teisinės valstybės principų, kylančio reikalavimo paisyti iš Konstitucijos, be kita ko, jos 25 straipsnio, kylančios nacionalinio visuomeninio transliuotojo misijos suponuojamo jo nepriklausomumo imperatyvo*“.¹⁰³ Kitaip tariant, kaip nurodoma Konstitucinio Teismo nutarime, Seimas

---

⁹⁹ Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [Žiūrėta 2021 sausio 7 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/7d00e8b0f86f11e895b0d54d3db20123>.

¹⁰⁰ UNESCO, Conseil mondial de la radiotélévision. *Public Broadcasting. Why? How?* 2001

¹⁰¹ HANRETTY, Chris. *Public broadcasting and political interference*. Routledge, 2011. p. 132.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. sausio 12 d. nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės veiklos parlamentinį tyrimą“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2019/05/2019-05-16_kt14-n6.pdf

¹⁰³ Ten pat.

negalėjo sudaryti laikinosios tyrimo komisijos ir pavesti jai atlikti kitoms valstybės institucijoms priskirtų funkcijų.

Atvejis nr. 5

2019 metų balandžio 24 dieną Seimo narys Vytautas Bakas įregistravo Visuomenės informavimo įstatymo pataisais. Jomis Seimo narys siūlė papildyti minėto įstatymo 22 straipsnį, jame įrašant nuostatą, kad žiniasklaidos priemonės savininkais negali būti „*fiziniai ir juridiniai asmenys ar jų įsteigti ir (ar) valdomi juridiniai asmenys, kurių ūkinė ar komercinė veikla yra alkoholinių gėrimų ar tabako gaminių gamyba ar prekyba*“.¹⁰⁴ Jei pataisos būtų priimtose, Seimo nario siūlymu, jos būtų įsigaliojusios 2020 metų sausio 1 dieną.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

Prie įregistruotų Visuomenės informavimo įstatymo pataisų pridėtame aiškinamajame rašte Seimo narys V. Bakas nurodo, kad parengti tokias pataisais jį paskatino „*siekis geriau suderinti valstybės politiką visuomenės informavimo srityje su tabako ir alkoholio kontrolės politika*“. Dokumente taip pat nurodoma, kad įgyvendinus tokį teisinį reguliavimą tabako gaminių ir alkoholinių gėrimų gamybos ar realizavimo veikla negalėtų būti derinama su visuomenės informavimo priemonių valdymu. Nurodoma, kad „*toks teisinis reguliavimas pašalintų interesų konfliktą, kylantį tarp žiniasklaidos priemonių savininkų ar valdytojų socialinės atsakomybės ir pelno siekiančios veiklos, susijusios su tabako gaminių ar alkoholinių gėrimų gamyba ar prekyba. Būtų sudarytos palankesnės sąlygos veiksmingai vykdyti valstybės politiką tabako ir alkoholio kontrolės srityje*“.¹⁰⁵

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Lietuvoje galiojantis Visuomenės informavimo įstatymas nurodo, kad visuomenės informavimo priemonių rengėjais ir jų dalyviais negali būti, taip pat negali įgaliojimo pagrindu jų valdyti valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, išskyrus mokslo ir studijų institucijas bei švietimo įstaigas, taip pat

---

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/68033ad0665b11e99684a7f33a9827ac?jfwid=1821jgtly>

¹⁰⁵ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8279d3b0665b11e99684a7f33a9827ac?jfwid=1821jgtly>

juridiniai asmenys, kurių steigėjas, dalininkas ar akcininkas yra valstybė jos institucija ar įstaiga, bankai ir jų įsteigti ar valdomi juridiniai asmenys bei politinės partijos¹⁰⁶. Įstatymo pataisų teikimo metu Lietuvoje veikė (ir iki šiol veikia) viena žiniasklaidos grupė, kurios steigėjui taip pat priklauso ir alkoholinius gėrimus gaminanti įmonė – bendrovei „MG Baltic Media“ priklauso 80 proc. UAB „Laisvės ir nepriklausomas kanalas“ akcijų. Ši žiniasklaidos grupė Lietuvoje iš viso valdo penkis televizijos kanalus, internetinę televiziją ir naujienų portalą. 100 proc. „MG Baltic Media“ akcijų priklauso UAB „MG Baltic Investment“, kurios savininkas yra koncernas „MG Baltic“, be kita ko, valdantis alkoholinius gėrimus gaminančias įmones „Stumbras“ nei „Alita/Anykščių vynas“.¹⁰⁷ Taigi, jei tokios pataisos būtų priimtose, „MG Baltic Media“ negalėtų valdyti minėtų savo žiniasklaidos kanalų. Viena vertus, tai sumažintų auditorijai tenkantį žiniasklaidos kanalų pasirinkimą. Tačiau svarbu ir tai, kad Lietuvos teisės aktai, išskyrus tam tikrus atvejus, kaip bankai ar politinės partijos, neriboja, kas gali būti žiniasklaidos priemonių steigėjais ar užsiimti žurnalistika. Alkoholio bei tabako gamyba ar prekyba užsiimančių įmonių išskyrimas kaip tų, kurios negali būti žiniasklaidos priemonių steigėjomis, apribotų Konstitucijoje ir Visuomenės informavimo įstatyme numatytą teisę rinkti, gauti ir skleisti informaciją.

Atvejis nr. 6

2019 metų sausio 2 dieną parlamentinio Kultūros komiteto nariai įregistravo Visuomenės informavimo įstatymo pataisas. Grupė Seimo narių pakeisti įstatymo 19 straipsnio pirmą dalį ir joje nurodyti, kad visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skelbti informaciją, kuri „*raginama prievarta pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą – pakeisti jos konstitucinę santvarką, kėsintis į jos nepriklausomybę arba pažeisti teritorijos vientisumą, skleidžiama dezinformacija, karo propaganda, kurstomas karas, bandoma iškraipyti Lietuvos Respublikos istorinę atmintį, skatinamas nepasitikėjimas ir nepasitenkinimas Lietuvos valstybe ir jos institucijomis, demokratine santvarka, krašto gynyba, siekiama stiprinti tautines ir kultūrinės takoskyras, silpninti tautinę tapatybę ir pilietiškumą, silpninti piliečių ryžtą ginti savo valstybę, ar kitaip siekiama daryti prieš Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesus*

---

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/GmufPYmBqB>

¹⁰⁷ ŽUOLYTĖ, Jūratė. Kam Lietuvoje priklauso žiniasklaida? [Žiūrėta 2020 gruodžio 21d] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/m360/naujaisi-straipsniai/kam-lietuvoje-priklauso-ziniasklaida.d?id=78294483>

*nukreiptą įtaką šalies demokratijos, rinkimų procesams, partinei sistemai“.*¹⁰⁸ Vėliau dalis komiteto narių parašus nuo pateiktų pataisų atsiėmė.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

Kaip nurodoma prie pataisų pridėtame aiškinamajame rašte, Lietuvoje 2019 ir 2020 metais įvyko treji skirtingi rinkimai, 2018 metais Lietuvos saugumo institucijų parengtame Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime nurodoma, kad „*Rusija aktyviai bandė daryti įtaką kitų valstybių vidaus politiniams procesams. Siekta paveikti rinkimų rezultatus skleidžiant dezinformaciją ir propagandą per žiniasklaidą, socialinius tinklus, vykdant kibernetines operacijas. <...> Tokiais būdais mėginta mažinti Vakarų visuomenių pasitikėjimą demokratiu procesu ir skatinti vidinį susipriešinimą“.*¹⁰⁹ Pataisų autoriai taip pat nurodo, kad dezinformacijos įtaka politiniams procesams jau kurį laiką yra susirūpinusios Europos Vadovų Taryba bei Europos komisija. Tuo metu, kaip nurodoma aiškinamajame rašte, Lietuvos Respublikoje galiojančiuose teisės aktuose matomos ryškios spragos, nenumatoma efektyvių priemonių operatyviai kovai su dezinformacijos ar kitos nacionaliniam saugumui grėsmę keliančios informacijos sklaida viešojoje erdvėje.

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Kaip nurodė pataisas parengė Seimo nariai, jų pasiūlytos Visuomenės informavimo įstatymo pataisos į Lietuvos teisę perkeltų atnaujintą Audiovizualinės žiniasklaidos direktyvą, numatančią greitą reagavimą į grėsmę nacionaliniam saugumui. Tačiau teikiamos pataisos sudaro prielaidas riboti žiniasklaidos ir žodžio laisvę, nes jose nurodoma, kad draudžiama skelbti informaciją „*kuria skatinamas nepasitenkinimas Lietuvos valstybe ir jos institucijomis“.* Tokia nuostata gali būti panaudojama prieš žiniasklaidą, kai ši skelbia, pavyzdžiui, žurnalistinį tyrimą apie korupciją vienoje iš valstybės institucijų, visuomenės tyrimą, kuriame nurodoma, kad dalis visuomenės nepasitiki, pavyzdžiui, Seimu arba kokia nors kita institucija ir t.t. Kitaip tariant, toks reglamentavimas gali kenkti tiesioginei žiniasklaidos funkcijai – ginti viešąjį interesą – prisidengiant nacionaliniu saugumu. Žiniasklaida negalėtų laisvai skelbti informacijos apie skirtingas institucijas, o skelbdama net ir objektyvią informaciją, galėtų būti apkaltinta įstatymo pažeidimu.

---

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 19, 31, 34¹, 48 straipsnių pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2021 gruodžio 21d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3b843be00e5d11e98a758703636ea610>

¹⁰⁹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 19, 31, 34¹, 48 ir priedo pakeitimo įstatymo projekto [Žiūrėta 2021 gruodžio 21] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f9b077f00e5d11e98a758703636ea610?jfwid=-ctkyuswmc>

Atvejis nr. 7

2020 metų gegužės 7 dieną Seimas pritarė naujos redakcijos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymui. Įstatymo projektą pateikė Seimo Kultūros komitetas, rengęs ir pirminį jo variantą. Tačiau Seimo salėje pritarta įstatymo redakcijai, kuri buvo parengta Seimo darbo grupėje, kurioje dirbo septyni Seimo nariai ir septyni visuomeninio transliuotojo LRT tarybos nariai. Nors įstatymas buvo keistas, jame išliko nuostata, kad „*LRT yra nepriklausoma viešoji įstaiga, kurios vienintelė savininkė yra valstybė*“.¹¹⁰ Naujoje įstatymo redakcijoje įrašyta, kad LRT veikia ne tik radijas ir televizija, bet ir interneto svetainė, o to ankstesnės redakcijos įstatyme nebuvo.¹¹¹ Nors komercinė reklama LRT radijuje ir televizijoje jau draudžiama, įstatymas papildytas nuostata, kad „*reklama, politinė reklama ir komerciniai audiovizualiniai pranešimai ar kitoks panašaus pobūdžio viešosios informacijos rengimas ir skleidimas už atlygį ar nemokamai LRT programose ir LRT interneto svetainėje draudžiami, išskyrus atvejus, kai reklamą ir komercinius pranešimus ar transliacijų rėmimo pranešimus LRT skleidžia Tarybos nustatyta tvarka ir sąlygomis, vykdydama sutartinius įsipareigojimus dėl sporto, kultūros ar kitų visuomenei aktualių renginių transliacijų teisių įsigijimo ar suteikimo*“. Naujos redakcijos įstatymu taip pat įteisinama LRT etikos kontrolieriaus pareigybė. Tokios pareigybės anksčiau nėra buvę, tačiau LRT veikia tik iš darbuotojų sudaryta etikos komisija.¹¹² Įstatyme nurodoma, kad „*LRT etikos kontrolierius, vadovaudamasis teisėtumo, nešališkumo, teisingumo, nepriklausomumo ir viešumo principais, prižiūri, kaip LRT žurnalistai laikosi Visuomenės informavimo etikos kodekso, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos dėl žurnalistikos etikos ir LRT žurnalistų etikos kodekse nustatytų pagrindinių profesinės etikos taisyklių bei principų, skatina laikytis profesinės etikos, pagal savo kompetenciją nagrinėja ir rengia atsakymus į asmenų skundus dėl žurnalistikos etikos taisyklių pažeidimo*“. Numatoma, kad priimtas įstatymas įsigalioja 2021 metų sausio 1 dieną.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

Prie priimto Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo aiškinamasis raštas nėra pridedamas. Tačiau aiškinamasis raštas yra pridedamas prie pirminio įstatymo pakeitimo varianto, įregistruoto 2018 metų gruodžio 5 dieną. Aiškinamajame rašte nurodoma, kad „*pastarųjų metų laikotarpyje kompetentingos*

---

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internet: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7f522eb294e711eaa51db668f0092944>

¹¹¹ Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31934?jfwid=uhh8seaxa>

¹¹² Apie mus. [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://apie.lrt.lt/apie-lrt/apie-mus>

institucijos nustatė visą eilę pažeidimų arba galimų prielaidų korupcijai LRT, kurie leidžia abejoti šios įstaigos skaidrumu ir esančio valdymo modelio savireguliacijos galimybėmis.“ Dokumente taip pat nurodoma, kad Viešųjų pirkimų tarnyba nustatė didelės vertės viešųjų pirkimų pažeidimus LRT, o laikinoji Seimo tyrimo komisija nustatė atvejus, kada savo funkcijų nevykdė kai kurie LRT padaliniai. Todėl, kaip nurodoma dokumente, „*teikiamu projektu siekiama atnaujinti LRT valdymo modelį, sudarant galimybę LRT valdyme dalyvauti vadybos, teisės bei ekonomikos žinių turintiems ekspertams. Taip pat siekiama didinti nacionalinio transliuotojo nepriklausomumą nuo politikų, jo atvirumą bei atskaitomybę visuomenei, užtikrinti pastovų išorinį auditavimą, tobulinti nacionalinio transliuotojo savireguliacijos mechanizmą, sureguliuoti LRT portalo veiklą, kuri ankstesnėje įstatymo redakcijoje iš viso nebuvo reguliavimo objektu“.*¹¹³

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Naujos redakcijos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas buvo rengiamas darbo grupėje, sudarytoje iš Seimo ir LRT tarybos narių, tad jo rengime dalyvavo ne tik įstatymų leidėjai, bet ir interesų grupė – visuomeninio transliuotojo atstovai. Pirminis įstatymo variantas, rengtas remiantis anksčiau minėtomis laikinosios tyrimo komisijos išvadomis, turėjo kai kurias nuostatas, pavyzdžiui valdybos steigimą, kurio vėlesnėje įstatymo redakcijoje, kuriai pritarė Seimas neliko. Kadangi įstatymą rengė ne tik Seimo nariai, bet ir LRT tarybą, o rengimo metu konsultavo ir teisės bei žiniasklaidos ekspertai, galima teigti, kad Seimo priimtas įstatymas buvo pakankamai subalansuotas ir LRT nepriklausomumui nepakenkė. Tiesa, įstatymu įsteigiama LRT etikos kontrolieriaus pareigybė, kuris, pagal įstatyme nurodytas funkcijas, vadovaujasi Visuomenės informavimo etikos kodeksu ir yra nepriklausomas nuo LRT administracijos, todėl galima funkcijų dubliavimas su Visuomenės informavimo etikos komisija.

Atvejis nr. 8

2019 metų liepos 4 dieną Seimo nariai Ramūnas Karbauskis, Ona Valiukevičiūtė ir Robertas Šarknickas įregistravo Visuomenės informavimo įstatymo pataisas. Įregistruotomis pataisomis siūloma keisti 27 įstatymo straipsnį ir išbraukti jame įvardintą Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą, vietoje jo įrašant ketinamą steigti Žiniasklaidos rėmimo fondą. Pataisose nurodoma, kad „*Žiniasklaidos rėmimo*

---

¹¹³ *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto* [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a9119440f86f11e895b0d54d3db20123?jfwid=uhh8sebp5>

*fondas ribotos teisinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – šio įstatymo nustatyta tvarka teikti paramą viešosios informacijos rengėjų projektams, sudarant sąlygas įvairiapusei visuomenės informavimo plėtrai, analizuojant visuomenės informavimo raidos procesus, užtikrinant racionalų ir pagrįstą valstybės skiriamos paramos lėšų panaudojimą“.*¹¹⁴ Įstatymas taip pat numato, kad naujam Žiniasklaidos rėmimo fondui būtų skiriamas dukart didesnis finansavimas nei iki šiol veikiančiam Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui, be to, naujo fondo vienintelis steigėjas ir dalininkas būtų valstybė, o Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondais yra skirtingos kultūros bei žiniasklaidos asociacijos bei Kultūros ministerija. Be to, įstatymo pataisose numatoma, kad Žiniasklaidos rėmimo fondas neremtų „Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos pateiktų ir (ar) įgyvendinamų projektų, taip pat kitų viešosios informacijos rengėjų (juridinių asmenų) pateiktų projektų, įgyvendinamų Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos programose“.¹¹⁵ Jei būtų priimtas, įstatymas įsigaliotų 2021 metų sausio 1 dieną.

Autorių pateikiamas pataisų pagrindimas

Prie įregistruotų įstatymo pataisų pridėtame aiškinamajame rašte autoriai nurodo, kad 2018 metų kovo 21 dieną Kultūros komiteto posėdyje Kultūros ministerijos atstovai pristatė siūlomą Lietuvos žiniasklaidos tarybos modelį. Rašoma, kad „siūlomas modelis sulaukė kultūrinės žiniasklaidos atstovų kritikos, todėl <...> komitetas surengė diskusiją, į kurią sukviėtė visus suinteresuotus kultūrinės žiniasklaidos atstovus. Absoliuti diskusijos dalyvių dauguma įvardino poreikį koreguoti esamą kultūrinės žiniasklaidos rėmimo modelį“. Kaip nurodoma aiškinamajame rašte, buvo sudaryta darbo grupė, kurioje dirbo ir Seimo nariai, ir kultūrinės žiniasklaidos atstovai, kurie nutarė, kad „nors 2015 metais buvo iš dalies keistas teisinis valstybės dalinės finansinės paramos teikimo viešosios informacijos rengėjams (jų projektams) per VŠĮ Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą reglamentavimas, šie pakeitimai yra nepakankami siekiant užtikrinti svarbiausių visuomenės informavimo sričių gyvybingumą ir tolimesnę plėtrą“. Taip pat nurodoma, kad „esamas valstybės finansinės paramos viešosios informacijos rengėjams skirstymo mechanizmas valdymo,

---

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 21d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/534a1c309e3211e9aab6d8dd69c6da66>

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymas [Žiūrėta 2020 gruodžio 21d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/534a1c309e3211e9aab6d8dd69c6da66>

*atskaitingumo ir kontrolės aspektais – nepakankamai efektyvus ir neatitinka valstybės biudžeto lėšų skirstymo standartų“.*¹¹⁶

Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei

Jeigu būtų įsteigtas, Žiniasklaidos rėmimo fondas pakeistų 1996 metais įkurtą Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą. Priėmus tokias pataisas, vienintele fondo dalininke taptų valstybė, o dalininko teises ir pareigas vykdytų Vyriausybės įgaliota institucija – Kultūros ministerija. Taigi, fondo veiklai gali būti nuo politinės linijos priklausanti įtaka.¹¹⁷ Be to, Žiniasklaidos rėmimo fondo senatas būtų sukuriamas iš ministerijoms pavaldžių institucijų, pavyzdžiui, Švietimo tarybos, Kultūros tarybos, taip sukuriant prielaidas politinės įtakos darymui.¹¹⁸ Įstatymo pataisomis į fondo paramą taip pat negalėtų pretenduoti visuomeninio transliuotojo ar per jį transliuojamų kitų viešosios informacijos rengėjų projektai. Toks siūlymas grindžiamas tuo, kad visuomeninis transliuotojas jau yra finansuojamas iš valstybės biudžeto, tačiau tokia pataisa iš esmės reikštų, kad visuomeniniam transliuotojui būtų draudžiama skelbti tam tikrą turinį, nes pagal įstatymo pataisas, visuomeninis transliuotojas negalėtų skelbti informacijos apie projektus, kurie yra įgyvendinami iš projekto lėšų. Kitaip tariant, kontroliuojama, kokį turinį gali skelbti visuomeninis transliuotojas.

3.3. Tyrimo apibendrinimas: poveikių aplinkoms palyginimas

Iš viso tyrime nagrinėtos septynios Seimo narių įregistruotos teisės aktų pataisos ir Seimo nutarimas dėl laikinosios komisijos sudarymo (žr. lentelę). Priimti buvo keturi iš aštuonių įregistruotų teisės aktų pakeitimų. Remiantis teorine magistro baigiamojo darbo dalimi nustatyta, kad dauguma iš registruotų teisės aktų pakeitimų galėjo turėti neigiamą poveikį žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje. Penki analizuoti teisės aktų pakeitimai vertinami kaip galintys turėti neigiamą poveikį, vienas įstatymo projektas vertinamas

---

¹¹⁶ *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymo <...>* [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/3073d8d09e3311e9aab6d8dd69c6da66?jfwid=uhh8seci0>

¹¹⁷ ŽUOLYTĖ, Jūratė. *Siūlomas Žiniasklaidos rėmimo fondas kelia aistras: vieni kritikuoja, kiti teigia, kad tik taip bus judama į priekį.* [Žiūrėta 2020 gruodžio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/siulomas-ziniasklaidos-remimo-fondas-kelia-aistras-vieni-kritikuoja-kiti-teigia-kad-tik-taip-bus-judama-i-prieki.d?id=83271681>

¹¹⁸ GAUČAITĖ, Modesta. *Seime stringa naujo žiniasklaidos rėmimo fondo klausimas* [Žiūrėta 2020 gruodžio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1137266/seime-stringa-naujo-ziniasklaidos-remimo-fondo-klausimas>

kaip turintis teigiamą poveikį, o vienas įregistruotas teisės aktų pakeitimas vertinamas kaip neturintis nei aiškaus neigiamo, nei aiškaus teigiamo poveikio žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje.

Be to, atsižvelgiant į įregistruotų pataisų ir priimtų sprendimų turinį nustatyta, kad daugiausia analizuotų teisės aktų apkeitimų galėjo turėti poveikį teisinei žiniasklaidos aplinkai. Kai kurie analizuoti teisės aktų pakeitimai galėjo turėti poveikį daugiau nei vienai aplinka – trimis atvejais nustatyta, kad teisės aktų pakeitimas galėjo paveikti iš karto dvi aplinkas.

Verta paminėti, kad aiškiausia matoma, kai siūlomais teisės aktų pakeitimais buvo siekiama paveikti ekonominę žiniasklaidos aplinką, nes tai buvo tiesiogiai orientuota į žiniasklaidos gaunamas pajamas, arba į žiniasklaidos priemonių įvairovę ir koncentraciją.

1 lentelė. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Įstatymo pataisos	Statusas	Galimas poveikis žiniasklaidos laisvei	Aplinka, į kurią nutaikytos pataisos
Civilinis kodeksas 2.24	Priimta	Galimai neigiamas	Teisinė
Visuomenės informavimo įstatymas, 1 str. 3 d. ir 2 str. 22 d.	Atsiimta	Neigiamas	Teisinė
Alkoholio kontrolės įstatymas, 29 str.	Priimta	Neigiamas	Ekonominė
Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės	Priimta	Neigiamas	Politinė

veiklos parlamentinį tyrimą“			
Visuomenės informavimo įstatymas, 22 str.	Nepriimta	Galimai neigiamas	Ekonominė
Visuomenės informavimo įstatymas, 19 str.	Nepriimta	Galimai neigiamas	Teisinė, politinė
Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas	Priimta	Teigiamas	Teisinė
Visuomenės informavimo įstatymas, 27 str.	Nepriimta	Galimai neutralus	Ekonominė, politinė

Šaltinis: sudaryta autorės

3.3.1. Poveikis teisei aplinkai

Anksčiau magistro baigiamajame darbe minėta, kad teisinę žiniasklaidos laisvę palankią aplinką Lietuvoje garantuoja skirtingi teisės aktai, pirmiausia numatantys saviraiškos ir publikavimo laisvę bei draudžiantys visų formų žiniasklaidos turinio cenzūrą. Nors galiojantys teisės aktai numato žiniasklaidos laisves ir teises, jie taip at numato ir žiniasklaidos atsakomybę. Tai tampa aktualu žvelgiant į kai kuriuos darbe nagrinėtus Seimo narių siūlytus teisės aktų pakeitimus. Pavyzdžiui, siūlymas, kad pusė žiniasklaidoje skelbiamo turinio būtų tik teigiama informacija, kuri privalomai būtų publikuojama leidinio pirmuosiuose puslapiuose arba televizijos naujienų laidų pirmosiomis minutėmis, ne tik ignoruoja Konstitucijoje, Visuomenės informavimo įstatyme bei kituose teisės aktuose numatytas žiniasklaidos laives ir teises, bet ir neatsižvelgia į jau priimtus ir galiojančius sprendimus dėl žiniasklaidos atsakomybės ir atskaitomybės. Kitaip tariant, nors palanki žiniasklaidos teisinė aplinka sudaro sąlygas žiniasklaidai veikti nepriklausomai, ji taip pat numato ribas, kur žiniasklaidos laisvė baigiasi. Tačiau žiniasklaidos priemonėms keliamos teisinės ir biurokratinės kliūtys nėra naujiena siekiant užkirsti kelią informacijos sklaidai.¹¹⁹

¹¹⁹ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

Visgi svarbu paminėti, kad tiriamuoju laikotarpiu buvo priimtas žiniasklaidos teisei palankus sprendimas – naujos redakcijos visuomeninio transliuotojo veiklą reglamentuojantis įstatymas. Priėmus naujos redakcijos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymą išspręstas transliuotojo interneto svetainės klausimas: senosios redakcijos įstatymas buvo priimtas 1996 metais, jame nebuvo įrašyta, jog visuomeninis transliuotojas valdo ir interneto naujienų svetainę, o kadangi įstatyme tokios nuostatos nebuvo, kilo skirtingų problemų. Pirmiausia, nereglamentuojant visuomeninio transliuotojo interneto svetainės, joje teisiškai buvo leidžiama reklama, kai tuo tarpu kitose platformose – radijuje ir televizijoje – reklama buvo uždrausta. Antra, visuomeninio transliuotojo vadovybė skyrė lėšas interneto svetainės veiklai plėtoti, tačiau kadangi tokia veikla nebuvo numatyta įstatyme, komerciniai žiniasklaidos subjektai kreipėsi į Europos Komisiją teigdami, kad interneto svetainės finansavimas nebuvo teisėtas.¹²⁰ Todėl priimtas naujos redakcijos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas pagerino žiniasklaidos teisinę aplinką įnešdamas aiškumo ir reglamentuodamas iki tol nereglamentuotą visuomeninio transliuotojo veiklą.

Tačiau ryškiausią neigiamą poveikį žiniasklaidos teisei aplinkai reikštų Visuomenės informavimo įstatymo 19 str. pataisų priėmimas, nes tai iš žiniasklaidos atimtų teisę vykdyti savo pagrindinę funkciją – ginti viešąjį interesą bei sudarytų sąlygas persekioti žurnalistus dėl jų veiklos. Įrašant įstatyme nuostatą, kad draudžiama skelbti informaciją, kuria „*skatinamas nepasitikėjimas ir nepasitenkinimas Lietuvos valstybe ir jos institucijomis*“, viena vertus žiniasklaidai teisiškai užkertamas kelias laikantis teisės aktų rinkti informaciją apie negeroves valstybės institucijose, pavyzdžiui, nepotizmo ar korupcijos atvejus, ir ją pateikti visuomenės vertinimui. Kita vertus, žurnalistai, kurie pasirinktų vis tiek vykdyti žiniasklaidos funkciją ginti viešąjį interesą, galėtų būti teisiškai persekiojami ir baudžiami dėl savo veiklos. Todėl tokia pataisa vertinama kaip vienareikšmiškai bloginanti žiniasklaidos teisinę aplinką.

3.3.2. Poveikis politinei aplinkai

Atliekant magistro baigiamojo darbo tyrimą atkreiptas dėmesys, kad iš trijų žiniasklaidos laisvei būtinų aplinkų išskirtinė yra politinė aplinka. Siūlomų teisės aktų pakeitimo analizė parodė, kad politinė aplinka dažniausiai yra paveikiama kartu su kitomis aplinkomis. Buvo tik vienas aiškus atvejis, kai bandyta paveikti išskirtinai politinę aplinką – tai matoma šiame darbe analizuoto nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės veiklos parlamentinį tyrimą“ atveju. Nors pats nutarimas

---

¹²⁰ BALČIŪNIENĖ, Rūta. *Europos Komisijai – skundas dėl valstybės pagalbos skyrimo LRT* [Žiūrėta 2020 gruodžio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2020/06/22/europos-komisijai--skundas-del-neteisetos-valstybes-pagalbos-skyrimo-lrt>

nėra įstatymo pakeitimas, kitaip tariant, nekeičia teisinės bazės, juo remiantis buvo sudaryta laikinoji tyrimo komisija, kuri vėliau, remdamasi savo išvadomis, kurioms Seimas nepritarė, siekė paveikti išskirtinai visuomeniniam transliuotojui aktualią teisinę aplinką, teikdama jo veiklą reglamentuojančio įstatymo pakeitimus ir siekdama keisti jo valdymo principus. Dėl to vertinant šio nutarimo poveikį darbe nustatyta, kad jis paveikė ne tik teisinę, bet ir politinę žiniasklaidos aplinką. Tokia išvada padaryta todėl, kad, kaip minėta, vykdydama tyrimą laikinoji tyrimo komisija atliko kitų valstybės institucijų funkcijas, o tai reiškia, kad Seimas neturėjo pagrindo sudaryti komisiją ir imtis tirti visuomeninio transliuotojo veiklą, nes tokius tyrimus galėjo vykdyti atsakingos institucijos. Konstitucinis Teismas savo nutarime, kuriuo nusprendė, kad LRT veiklą tyrusios komisijos sudarymas buvo antikonstitucinis, nurodė, kad „iš Konstitucijos *inter alia jos 25 straipsnio, kyla nacionalinio visuomeninio transliuotojo misija užtikrinti viešąjį interesą*“, be kita ko, nutarime taip pat nurodoma, kad „*nacionalinio visuomeninio transliuotojo, nepriklausomumo aspektai – jo nepriklausomumas informacijos laisvės požiūriu (redakcinis nepriklausomumas) ir jo institucinis nepriklausomumas – yra neatskiriamai susiję: neužtikrinus visuomeninio transliuotojo, institucinio nepriklausomumo, valdžios institucijoms ir pareigūnams kišantis į įstatyme nustatytą visuomeninio transliuotojo institucijų įgaliojimų vykdymą organizuojant šio transliuotojo veiklą, gali būti sudarytos prielaidos jiems daryti įtaką inter alia nustatant visuomeninio transliuotojo programų struktūrą ir laidų turinį, t. y. pažeisti visuomeninio transliuotojo redakcinį nepriklausomumą*“. Taigi, sudarydamas komisiją LRT veiklai tirti Seimas sudarė prielaidas daryti politinę įtaką visuomeninio transliuotojo veiklai ir taip daryti įtaką jo turiniui.

Žiūrint į tyrimą bendrąja prasme, teikiamos teisės aktų pataisos dažniausiai siūlo keisti teisinį reguliavimą arba subjekto ekonominę situaciją (arba abu) ir nors, kaip minėta, žiniasklaidos politikos formavimas neretai nulemiamas susiformavusios politinės kultūros, ji vis tiek yra formuojama priimant teisinius arba ekonominius sprendimus. Politinę žiniasklaidos aplinką galima paveikti ir per Visuomenės informavimo įstatymo pataisas, kuriomis draudžiamas tam tikros informacijos skelbimas. Jei būtų priimtos tokios pataisos, jos taptų politinio persekiojimo įrankiu, kai politiką, pavyzdžiui, ministrą sukritikavusį žurnalistą ar žiniasklaidos priemonę būtų galima patraukti atsakomybėn. Kitaip tariant, politikų ir žiniasklaidos santykiai kardinaliai pasikeistų ir iš tam tikrais atvejais naudingų abiem pusėms taptų vienpusiai politikų naudai.

Siekį paveikti politinę aplinką rodo ir nagrinėtas pasiūlymas keisti Visuomenės informavimo įstatymo 27 str. įsteigiant naują žiniasklaidos rėmimo fondą. Šiame įstatyme įrašyta nuostata, kad rėmimo negali gauti visuomeninio transliuotojo rengiami ir per jį transliuojami kitų autorių projektai. Lietuvos nacionalinis

radijas ir televizija ir visi su juo susiję projektai įstatyme išskiriami politikų valia, argumentuojant visuomeninio transliuotojo finansavimu iš biudžeto. Tuo metu, kai buvo rengiamos šios pataisos, buvo rengiamos ir LRT veiklą reglamentuojančio įstatymo pataisos, numatančios visuomeninio transliuotojo valdymo pokyčius. Taigi, jei būtų priimtos politikų pataisos, keistųsi visuomeninio transliuotojo valdymas ir jis negalėtų pretenduoti į kultūros projektų rėmimą. Be to, kadangi fondo valdytoja būtų Vyriausybės paskirta institucija – Kultūros ministerija – sukuriama prielaidos politikams daryti įtaką sprendimams ir paramą skirti jiems palankioms žiniasklaidos priemonėms.

3.3.3. Poveikis ekonominei aplinkai

Stipriausias žiniasklaidos ekonominės aplinkos poveikis galimas darant įtaką jos gaunamoms pajamoms. Būtent taip ekonominę aplinką paveikė Alkoholio kontrolės įstatymo pataisos, draudžiančios alkoholio reklamą Lietuvoje. Anksčiau minėta, kad tais metais, kai buvo priimtos pataisos, draudžiančios reklamą, visoje žiniasklaidos reklamos rinkoje alkoholio reklama sudarė apie 5-7 mln. eurų, o tai reiškia, kad norėdamos išlaikyti turėtą finansinį lygį, žiniasklaidos priemonės turėjo ieškoti būdų praradimams padengti, o tai tiesiogiai kelią grėsmę žiniasklaidos laisvės situacijai. Be to, mikroekonomikos aspektu, žiniasklaidos laisvę garantuoja ir tinkama žiniasklaidos koncentracija bei įvairovė žiniasklaidos rinkose.¹²¹ Pataisomis, kuriomis siūloma, kad visuomenės informavimo priemonių steigėjais ir valdytojais negalėtų būti „fiziniai ir juridiniai asmenys <...>, kurių ūkinė ar komercinė veikla yra alkoholinių gėrimų ar tabako gaminių gamyba ar prekyba“ žiniasklaidos ekonominę aplinką veikia per koncentraciją ir įvairovę, nes žiniasklaidos ir tabako ar alkoholio verslus valdantys fiziniai ar juridiniai asmenys turėtų rinktis, kurį verslą išlaikyti, o kurį uždaryti arba parduoti. Viena vertus, tokios pataisos gali lemti, kad parduodamą žiniasklaidos verslą įsigijęs naujas savininkas iš esmės pakeis redakcinę, turinio politiką, naudos žiniasklaidos priemonę savo interesams ir taip kenks žiniasklaidos laisvės situacijai. Kita vertus, jei būtų pasirinkta žiniasklaidos verslo atsisakyti ir jį uždaryti, tai gali ženkliai sumažinti žiniasklaidos kanalų įvairovę ir taip pakenkti žiniasklaidos laisvės situacijai. Be to, būtų sukuriama tokia teisinė aplinka, kai viena verslo rūšis būtų išskiriama kaip tokia, kuri negali tapti žiniasklaidos priemonių steigėja ir valdytoja, nors kitoms verslo rūšims (išskyrus bankus) toks draudimas nėra taikomas.

---

¹²¹ JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

3.3.4. Bendras vertinimas

Atliktas tyrimas parodė, kad nors įregistruodami įstatymų, turinčių įtaką žiniasklaidos veiklai, pataisas Seimo nariai nurodo siekiantys pagerinti žiniasklaidos situaciją, dažniausiai situacija būna priešinga – pataisomis siekiama riboti, kokią informaciją gali skelbti žiniasklaidos priemonės, kas gali tapti žiniasklaidos priemonių steigėjais ar savininkais, sukuriama įrankiai žurnalistų ir žiniasklaidos priemonių persekiojimui bei spaudimo darymui.

Tokių pataisų teikimas leidžia daryti prielaidą, kad jas rengę Seimo nariai neišmano žiniasklaidos sektoriaus veiklos ir jos subtilybių ir aklaivai vadovaujasi politiniais interesais. Be to, verta pastebėti, kad tyrimo metu nustatyta, jog kai kurios teiktos pataisos buvo nukreiptos į konkrečias žiniasklaidos grupes. Žinoma, tokių įstatymų, kaip Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimai visada bus aktualūs tik vienai žiniasklaidos grupei – visuomeniniam transliuotojui. Svarbu paminėti, kad priimtas naujos redakcijos visuomeninio transliuotojo įstatymas įnešė teisinio aiškumo į Lietuvos žiniasklaidos sektorių, nes jame pirmą kartą įrašyta, kad visuomeninis transliuotojas valdo ne tik radiją ir televiziją, bet ir naujienų svetainę internete, todėl tai yra vienintelis magistro baigiamajame darbe analizuotas teisės aktas, kurio įtaka žiniasklaidos laisvės situacija Lietuvoje vertinama teigiamai.

Tačiau 2016-2020 metų Seimo kadencijos metu buvo teiktas ir pasiūlymas, kuris, galima teigti, buvo nukreiptas prieš komercinės žiniasklaidos priemonės savininkus, siekiant apriboti jų galimybes valdyti jiems priklausančią žiniasklaidos priemonę. Neigiamai žiniasklaidos laisvės situaciją gali veikti ir pasiūlymai, kuriais siekiama riboti viešos kritikos galimybes. Tokių pasiūlymų 2016-2020 metų laikotarpiu Seime buvo du – vienu siūlyta taikyti atsakomybę už viešų asmenų kritiką, kitu siekta nustatyti, kad nebūtų galima kritikuoti valstybės institucijų. Tokios pataisos suriša žurnalistams rankas, nes ginti viešąjį interesą yra pagrindinė žiniasklaidos funkcija, o ginti jo nebus įmanoma, jei nebus galima viešinti vykstančių negerovių arba jas paviešinus tai bus laikoma teisės aktus pažeidžiančia kritika ir žurnalistai bei žiniasklaidos priemonės turės už tai atsakyti.

4. IŠVADOS

- Žiniasklaidos politikos formavimas yra tiesiogiai žiniasklaidos laisvės situacijai įtaką darantis veiksnys. Tai, kaip yra formuojama žiniasklaidos politika neretai gali būti nulemta politinės kultūros, todėl teisės aktų, reglamentuojančių žiniasklaidos veiklą, pakeitimai gali būti siūlomi ne dėl siekio gerinti žiniasklaidos laisvės situaciją ir jos turinio kokybę, o siekiant paveikti žiniasklaidos sektorių asmeninei naudai;
- Tam, kad žiniasklaidos laisvės situacija valstybėje būtų tinkama, yra būtinos trys palankios aplinkos: teisinė, politinė ir ekonominė. Įstatymų leidėjo siūlomi žiniasklaidos veiklą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai dažniausiai paveikia vieną iš šių aplinkų. Priklausomai nuo to, kokios pataisos yra siūlomos ir kaip aplinkos yra paveikiamos, tai gali reikšti tiek geresnę žiniasklaidos laisvės situaciją, tiek didesnius suvaržymus;
- 2016-2020 metu pateiktos aštuonios teisės aktų pataisos, darančios įtaką žiniasklaidos laisvės situacijai Lietuvoje. Teikdami pataisas Seimo nariai dažniausiai teigė siekiantys pagerinti žiniasklaidos padėtį Lietuvoje, tačiau atliktas tyrimas parodė, kad šeši teikti pasiūlymai žiniasklaidos laisvės situacijai turėjo galimai neigiamą poveikį. Vienas priimtas įstatymas vertinamas kaip turintis teigiamą poveikį, o vienas pasiūlymas vertinamas kaip turintis galimai neutralų poveikį;
- Daugiausia teiktų pataisų teisės aktams turėjo galimą poveikį teisinei žiniasklaidos aplinkai – buvo teikiami siūlymai keisti teisinį žiniasklaidos reguliavimą, kurių dalis ribotų žiniasklaidos laisvę veikti. Tik vienas įstatymas įvertintas kaip turėjęs teigiamą poveikį žiniasklaidos teisinei aplinkai – naujos redakcijos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas. Tačiau neigiamą poveikį žiniasklaidos laisvės situacijai turėjo sprendimas sudaryti laikinąją tyrimo komisiją, kuri tyra visuomeninio transliuotojo veiklą ir neigiamai paveikė politinę žiniasklaidos aplinką. Ekonominė žiniasklaidos aplinka paveikta mažinant žiniasklaidos gaunamas pajamas arba siekiant nustatyti, kad tam tikromis verslo rūšimis užsiimančios įmonės taip pat negali būti ir žiniasklaidos priemonių steigėjomis.

5. LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. ABROMAITYTĖ-SEREIKIENĖ, Laima. *Žiniasklaidos rinkodara*. Klaipėda, VšĮ Socialinių mokslų kolegija, 2013.
2. ALEKNONIS, Gintaras. *Naujoji cenzūra*. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2011.
3. AXFORD, Barrie, HUGGINS, Richard. *New Media and Politics*. SAGE Publishing, 2000.
4. BECKER, Lee B., VLAD, Tudor, NUSSER, Nancy. *Media Freedom: Conceptualizing and Operationalizing the Outcome of Media Democratization*. University of Georgia, 2004.
5. BIELINIS, Lauras. *Politiniai žiniasklaidos galimybių aspektai*. In: *AGORA: politinių komunikacijų studijos*. Kaunas. Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.
6. CUILENBURG, Jan van, MCQUAIL, Denis. *Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm*. In: *European Journal of Communication*. SAGE Publishing, 2003.
7. CURRAN, James. *Media and Democracy*. Routledge, 2011.
8. CURRAN, James. *Press Freedom as a Property Right: The Crisis of Press Legitimacy*. In: *Media, Culture and Society*. SAGE Publishing, 1979.
9. CZEPEK, Andrea, HELLWIG, Melanie, NOWAK, Eva. *Introduction: Structural Inhibition of Media Freedom and Plurality Across Europe*. In: *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts & Conditions*. Intellect Books, 2009.
10. CZEPEK, Andrea, HELLWIG, Melanie, NOWAK, Eva. *Media Freedom and Plurality Across Europe*. In: *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts & Conditions*. Intellect Books, 2009.
11. FENTON, Natalie. *Defending Whose Democracy? Media Freedom and Media Power*. Nordicom Review, 2014.
12. FREEDMAN, Des. *The Politics of Media Policy*. MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, 2008.
13. HANRETTY, Chris. *Public broadcasting and political interference*. Routledge, 2011.
14. JAKUBOWICZ, Karol. *Post-Communist Political Systems and Media Freedom and Independence*. In: *Central and Eastern European Media in Comparative Perspective: Politics, Economy and Culture*. Ashgate Publishing Limited, 2012.
15. JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.
16. JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos organizacijos nuosavybės struktūros įtaka žiniasklaidos priemonės turiniui*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

17. JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje*. In: *Informacijos mokslai*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
18. JASTRAMSKIS, Deimantas. *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
19. JASTRAMSKIS, Deimantas. *Politinė įtaka Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos vadybai ir finansavimui: kaita ir pasekmės*. In: *Politologija*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2018.
20. JASTRAMSKIS, Deimantas. *Politinė sistema ir žiniasklaida: patronų ir klientų sąveika Lietuvoje*. In: *Agora*. Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.
21. KLIMKIEWICZ, Beata. *Harmonizing European Media Policy: Supranational regulatory trends and national responses*. In: *Media Freedom and Pluralism: Media policy challenges in the enlarged Europe*. Central European University Press, 2010.
22. KLIMKIEWICZ, Beata. *Is the clash of rationalities leading nowhere? Media pluralism in European regulatory policies*. In: *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts & Conditions*, Intellect Books, 2009.
23. LAUK, Epp. *Freedom for the media? Issues of journalism ethics in Estonia*. In: *Informacijos mokslai*. Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
24. LEESON, Peter T. *Media Freedom, Political Knowledge and Participation*. In: *Journal of Economic Perspectives*. American Economic Association, 2008.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992.
26. MAŽYLĖ, Jolanta. *Teisės ir etikos problemos Lietuvos regioninėje spaudoje (2000-2010)*. Daktaro disertacija. Vilnius. Vilniaus universitetas, 2012.
27. MCQUAIL, Denis. *Journalism and Society*. SAGE Publishing, 2013.
28. MCQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory, 4th edition*. SAGE Publishing, 2000.
29. PAPANASSOPOULOS, Stylianos. *Media policy*. In: *The International Encyclopedia of Political Communication*, John Wiley & Sons, Inc., 2015.
30. SARIKAKIS, Katharine. *Media and communications policy: a definition*. In: *Media and Communication Policy Resources*, Edinburgh University Press, 2004.
31. SCHOONVELDE, Martijn. *Media Freedom and the Institutional Underpinnings of Political Knowledge*. In: *Political Science Research and Methods*. Cambridge University Press, 2013.
32. VAIŠVILIENĖ, Alina. *Reklamos reikšmė rinkos informavimo sistemoje*. In: *Knygotyra*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla 2008.

33. WAHL-JORGENSEN, Karin, HANITZSCH, Thomas. *The Handbook of Journalism Studies*. Routledge, 2009.
34. WHITEN-WOODRING, Jenifer, VAN BELLE, Douglas A. *The Correlates of Media Freedom: An Introduction of the Global Media Freedom Dataset*. In: *Political Science Research and Methods*, Cambridge University Press, 2017.

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas.
2. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas
3. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 3 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymas
4. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas
5. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 3 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto
6. Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 16, 16¹, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymas
7. Pasiūlymas dėl Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 16, 16¹, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui
8. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės veiklos parlamentinį tyrimą.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. sausio 12 d. nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo ir pavedimo jai atlikti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymo, finansinės bei ūkinės veiklos parlamentinį tyrimą“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.
10. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio pakeitimo įstatymas.
11. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.
12. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 19, 31, 34¹, 48 straipsnių pakeitimo įstatymas.
13. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 19, 31, 34¹, 48 ir priedo pakeitimo įstatymo projekto.

14. Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos pakeitimo įstatymas.
15. Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas.
16. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto.
17. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymas.
18. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymo <...>.
19. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija).
20. Civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas.
21. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.

Kiti šaltiniai

1. KIM, Anthony B., TYRELL, Patrick. *Why a free press is actually good for the economy?* The Heritage Foundation, 2018 gegužės 18 d.
2. ŽELNIENĖ, Liepa. *Seime sukurta komisija LRT veiklai tirti*. LRT, 2018 sausio 12 d.
3. BNS, *Seimas nepritarė tyrimo išvadoms dėl LRT, kos siunčiamos į Kultūros komitetą*, Delfi, 2018 lapkričio 6 d.
4. ŽUOLYTĖ, Jūratė. *Kam Lietuvoje priklauso žiniasklaida?* Delfi, 2018 birželio 18 d.
5. ŽUOLYTĖ, Jūratė. *Siūlomas Žiniasklaidos rėmimo fondas kelia aistras: vieni kritikuoja, kiti teigia, kad tik taip bus judama į priekį*. Delfi, 2020 sausio 14 d.
6. GAUČAITĖ, Modesta. *Seime stringa naujo žiniasklaidos rėmimo fondo klausimas*, LRT.lt, 2020 sausio 28 d.
7. BALČIŪNIENĖ, Rūta. *Europos Komisijai – skundas dėl valstybės pagalbos skyrimo LRT*, Verslo Žinios, 2020 birželio 22d.
8. UNESCO, Conseil mondial de la radiotélévision. *Public Broadcasting. Why? How?* 2001

6. SUMMARY

This master's thesis focuses on the amendments to the media regulatory laws that were submitted during the term of 2016-2020 Seimas. Eight different pieces of legislation were analyzed in order to determine whether they may have had any influence on the situation of media freedom in Lithuania. The potential impact on media freedom has been assessed through the features of legal, political and economic media environments that are necessary to the freedom of media.

In the first half of the thesis discusses what conditions are necessary for the successful development of media freedom, how media policy is shaped and what is the relation between media policy and media freedom. The theoretical part of the thesis also presents what are the main features of legal, political and economic environments, necessary for the development of media freedom.

The second half of the thesis presents an empirical study that aims to find out what impact the amendments to media regulatory laws had on the situation of media freedom in Lithuania during the term of 2016-2020 Seimas. A total of eight legislative amendments were submitted during 2016-2020 period. An empirical study showed that out of eight amendments four were approved by Seimas while others were either withdrawn or not approved. The study showed that only one amendment to the law had a positive effect on the situation of media freedom in Lithuania, one amendment, if approved, may have had a neutral effect on media freedom situation while the rest had or may have had (if they were approved) a negative impact on media freedom situation in Lithuania.

While conducting an empirical study it was found that while members of parliament base their amendments on the need to better the situation of media and make it more independent, in reality the situation is quite different. Most of the amendments that were analyzed in this thesis were meant to restrict media freedom with various bans or unreasonable requirements, for example the ban on the companies that produce alcoholic beverages to be the owners of media companies.